

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

**SCIENCE IN THE MODERN WORLD:
PROSPECTS AND DIRECTIONS
OF DEVELOPMENT**

May 17-18, 2024

Proceedings of the Conference

**Riga, Latvia
2024**

UDK 001(08)

Sc936

International Scientific Conference **Science in the Modern World: Prospects and Directions of Development** : Conference Proceedings, May 17-18, 2024. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 100 pages.

ISBN 978-9934-26-438-2

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2>

The conference materials are devoted to the study of the peculiarities of the development of the scientific space in the context of globalisation. General issues of technical sciences, economic sciences, legal sciences, pedagogical and philological sciences, medical sciences, etc. are considered. The publication is intended for scientists, lecturers, postgraduates, students, as well as for a wide audience.

© Izdevniecība "Baltija Publishing", 2024

© Authors of the articles, 2024

Contents

ENGINEERING SCIENCES

DESIGN FEATURES INVESTIGATION OF SMALL MODULAR NUWARD REACTORS Yulia Malogulko, Mykola Slidenko	1
HISTORY OF VIDEO COMPRESSION STANDARDS Olena Snihur	6

AGRICULTURAL SCIENCES

THE METHOD OF OBTAINING APOMICTIC SEEDS OF WHITE HEAD CABBAGE VARIETIES OF UKRAINIAN BREEDING Serhii Kondratenko, Natalja Kyriukhina	10
---	----

MEDICAL SCIENCES

THE CONCEPT OF REGULATORY CONNECTIONS OF THE FOLATE CYCLE AND THE PITUITARY-THYROID AXIS IN CHILDREN FROM AREAS AFFECTED BY THE ACCIDENT AT THE CHERNOBYL NUCLEAR POWER PLANT Yury Bandazhevsky, Nataliia Dubovaya	15
--	----

SOCIAL COMMUNICATIONS

FURTHER PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF INFORMATION AND ANALYTICAL CENTRES IN UKRAINE Oksana Fedotova, Dmytro Akobiy	19
---	----

PHILOSOPHICAL SCIENCES

THE METAPHYSICS OF PERSON IN THE PHILOSOPHY OF H. SKOVORODA Mykola Ryk	23
---	----

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

THE PROBLEM OF CREATING AN EGALITARIAN EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE: CURRENT CHALLENGES Oksana Kikinezhdii, Yaroslava Vasylkevych	27
--	----

PEDAGOGICAL SCIENCES

THE EFFICACY OF MOOD TRACKING TOOLS IN ENHANCING STUDENT ENGAGEMENT AND PARTICIPATION IN ESL REMOTE CLASSROOMS Larysa Holenok	31
SCHOOL LITERARY EDUCATION IN UKRAINE IN THE PERIOD OF REFORMS 2010–2016 Oleh Kasatkin	35

PHILOLOGICAL SCIENCES

APPROACHES TO DEFINING STYLISTIC MEANS AND THEIR CLASSIFICATION Bozhana Hulian	39
VERB CATEGORY OF TRANSITIVITY IN ENGLISH GRAMMAR AND DISCOURSE Iryna Dilai	41
THE STYLISTIC FUNCTION OF PHONOSEMANTISM Andrii Redkva	45
STYLISTIC DEVICES IN THE NOVEL "NO LONGER HUMAN" BY OSAMU DAZAI Denys Riazanov	49
TEACHING WRITING TO ESP LEARNERS: APPROACHES AND CHALLENGES Larysa Sazanovych	53
PHONETIC DIFFICULTIES IN LEARNING ENGLISH AT THE INITIAL STAGE IN NON-CORE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS Iryna Stohnii	56
CONCEPTUAL METAPHOR 'ANGER IS AN OPPONENT': IS IT PRESERVED IN TRANSLATION INTO UKRAINIAN? (BASED ON FRANK HERBERT'S DUNE) Roman Khmelnytskyi	59

LAW SCIENCES

OBSERVANCE OF GUARANTEES OF PRACTICE OF LAW DURING VISITS TO DETENTION CENTRES IN UKRAINE Bilak Nataliia	62
---	-----------

CHARACTERISTICS OF THE UK BUDGET PROCESS AND ITS COMPARATIVE ANALYSIS WITH THE BUDGET PROCESS OF UKRAINE Kateryna Hei	67
FEATURES OF THE ANGLO-AMERICAN LEGAL FAMILY Elyzaveta Prudko	71
THE PROBLEM OF DEFINING THE CATEGORY OF "CONSTITUTIONAL SYSTEM" IN MODERN UKRAINIAN JURISPRUDENCE Marharyta Tezyk	75
EXPEDIENCY OF RELEASING A PERSON FROM CRIMINAL LIABILITY WITH THE APPLICATION OF COMPULSORY EDUCATIONAL MEASURES Vitalii Shmorhun	78
ECONOMIC SCIENCES	
DIGITALISATION AND EFFICIENCY OF MARKETING TOOLS FOR BUSINESS ACTIVITIES Ilona Babukh, Iliia Berdnyk	82
DIGITAL BANKING MARKETING: FORMATION AND DEVELOPMENT IN UKRAINE Ilona Babukh, Petro Nikiforov	85
FEATURES OF THE APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE TRANSPORT FIELD Vitaly Burkun, Vadym Myronenko	88
FINANCIAL AND ACCOUNTING CONTEXT OF VFTC'S ACTIVITIES Bohdan Hudenko, Viacheslav Karashchenko	90

ENGINEERING SCIENCES

DESIGN FEATURES INVESTIGATION OF SMALL MODULAR NUWARD REACTORS

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТРУКТИВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МАЛИХ МОДУЛЬНИХ РЕАКТОРІВ ТИПУ NUWARD

Yulia Malogulko¹

Mykola Slidenko²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-1>

Атомна енергетика – це галузь енергетики, яка використовує ядерні реакції для виробництва електроенергії. В Україні основним і наразі єдиним типом реактора, що використовується є важководний водододяний реактор. Зараз термін експлуатації більшості енергоблоків в Україні виходить у 2020-х – 2030-х роках, а вони виробляють близько 60% всієї електроенергії на рік. Важливим аспектом існування та розвитку української атомної енергетики є заміна старих енергоблоків АЕС на нові та розгортання більших потужностей, що пов'язано зі збільшенням споживання електроенергії в Україні та світі загалом. Сьогодні розвиток атомної енергетики не стоїть на місці, розробляються нові технології і підходи. Серед них варто відзначити розвиток малих модульних реакторів (ММР), які мають ряд значущих переваг.

ММР мають значно менші розміри порівняно з традиційними ядерними реакторами на сучасних АЕС. Це дозволяє їх встановлювати на обмеженому просторі, такому як міські райони або у важкодоступній місцевості. Зазвичай ММР складаються з набору невеликих модулів, які виготовляються заводським шляхом та транспортуються до місця встановлення. Як правило, ММР мають також і більші терміни експлуатації, що робить їх доволі привабливими з економічної точки зору. Більшість ММР використовують передові технології, спрямовані на забезпечення високого рівня безпеки. Малі модульні реактори є більш безпечними, у тому числі, за рахунок пасивних систем безпеки. Зараз основною ідеєю, яку можливо реалізувати в повній мірі – це заміна сучасних ТЕС на електростанції, що складатимуться з ММР.

---

¹ Vinnytsia National Technical University, Ukraine

² Vinnytsia National Technical University, Ukraine

Майданчики ТЕС вже мають низку готових рішень для переобладнання їх для спорудження малих модульних реакторів. Зокрема, це наявність розподільчого обладнання, власне земельна ділянка з відповідним цільовим призначенням, доступ до водойм та систем зберігання води, які необхідні для охолодження, а також залізничного та автомобільного зв'язків, які дозволять зберегти логістичні ланцюги поставок палива. Тож переобладнання майданчиків ТЕС для спорудження ММР дозволить скоротити капіталовкладення та знизить вартість проекту будівництва атомних електростанцій [1].

Варто зазначити, що в найближчому майбутньому буде також реальною заміна атомних електростанцій (АЕС) на малі модульні реактори (ММР), оскільки ММР мають потенціал стати більш безпечними, ефективними та економічно вигідними джерелами енергії. По-перше, ММР можуть бути розміщені ближче до споживачів енергії, що дозволяє уникнути втрат енергії під час транспортування. По-друге, вони можуть бути легше відключені в разі необхідності обслуговування чи ремонту, що забезпечує більшу гнучкість енергосистеми. Але важливо будувати заводи з виробництва ММР саме в Україні, що містить багато позитивних факторів, таких як: розвиток високотехнологічної промисловості, залучення інвестицій, підвищення конкурентоспроможності, створення робочих місць, енергетична незалежність, підвищення статусу технологічної країни та ряд інших [2–3].

NUWARD розробляється як атомна електростанція з реактором типу SMR покоління III+ загальною чистою потужністю 340 МВт з двома незалежними реакторними модулями для забезпечення гнучкої експлуатації [4]. Це інтегрований реактор типу PWR з основними компонентами системи ядерного паропостачання (NSSS), включаючи механізм приводу регулюючого стрижня, парогенератор і турбокомпресор, повністю інтегровані в корпусі реактора (RPV). Укорочений корпус реактора розміщений у сталевому захисному корпусі, а його невеликі розміри дозволяють більш ефективно виготовляти цей модуль та встановлювати на місці. Спеціальна конструкція NUWARD включає в себе систему пасивної безпеки для всіх основних систем, яка не потребує зовнішнього втручання. Для врахування сезонних коливань, концепція набору реакторів на одній станції надає оператору ряд рішень для адаптації графіка технічного обслуговування. Принаймні один реактор станції завжди працює і постачає електроенергію в мережу, в той час як інший може перебувати у відключенні.

NUWARD реалізує спрощення конструкції за рахунок поєднання системи первинного охолодження реактора і підвищеної безпеки за допомогою систем пасивної безпеки. Реактор NUWARD – це повністю окремий реактор типу PWR, що містить в одному унікальному корпусі всі основні компоненти системи охолодження реактора, включаючи парогенератори, компенсатор тиску і механізми приводу регулюючих стрижнів (CRDM). Регулювання проведення ядерної реакції здійснюється за допомогою регулюючих стрижнів і твердих поглиначів нейтронів, що дозволяє спростити проектування і експлуатацію допоміжних систем як в нормальних, так і в аварійних ситуаціях. Система охолодження реактора NUWARD заснована на використанні інноваційної технології роботи парогенератора, що походить від різновиду пластинчастого теплообмінника, для якої були створені спеціальні конструкції враховуючи різновиди виробничого процесу, що дозволяють застосовувати її в ядерній енергетиці. У корпусі реактора NUWARD інтегрований реактор під тиском. Великий об'єм нагнітача тиску

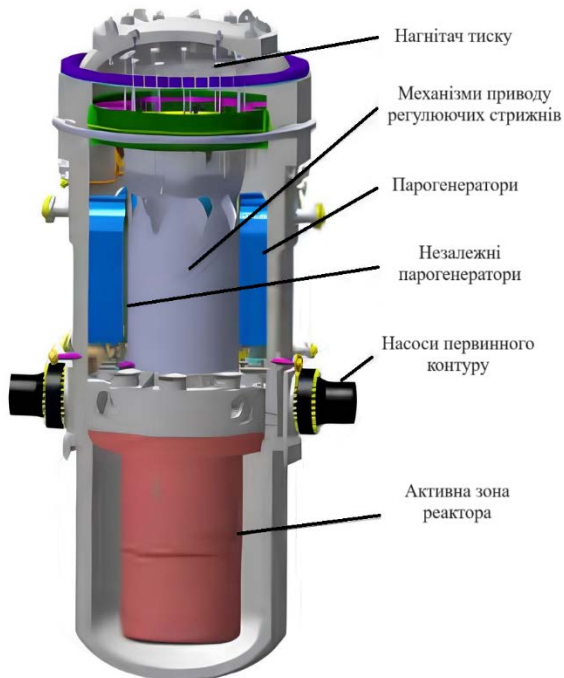

Рис. 1. Конструктивні особливості реактора типу NUWARD

забезпечує запас міцності для експлуатаційних перехідних процесів, а також для нормальної роботи реактора.

Таблиця 1

Основні технічні параметри реактора типу NUWARD

Технічні показники	
Тип реактора	iPWR (цілісний водо-водяний ядерний реактор)
Теплоносій/сповільнювач	Легка вода / Легка вода
Номинальна потужність (теплова/електрична)	2x540 МВт / 2x170 МВт
Тип циркуляції теплоносія	Примусова циркуляція
Тиск первинного контуру	15 МПа
Температура теплоносія на вході / виході	280 / 307 °C
Тип палива/тип ТВЕЛ	UO ₂ / Квадратне розташування 17x17
Максимальний відсоток збагачення палива	менше 5%
Кількість ТВЗ	76
Тривалість циклу однієї заправки паливом (в місяцях)	24
Використання встановленої потужності	95%
Метод керування зміною потужності	механізм руху регулюючих стрижнів зі сповільнювачем
Система безпеки	пасивна
Термін експлуатації (в роках)	60
Площа станції	3500 м ²
Висота/діаметр реактора	13/4 м
Вага	310 метро-тон
Сейсмічне планування	0,25g
Особливості	Висококомпактна система безпеки і захисна водяна оболонка, висока гнучкість системи

Що стосується відведення тепла від активної зони реактора: NUWARD включає в себе 2 потоки пасивної системи відведення тепла, які передають шляхом природної циркуляції тепло від активної зони до водяної оболонки, через два безпечних компактних парогенератора та 6 незалежних від звичайних парогенераторів. Що стосується контролю за станом роботи: NUWARD включає в себе функції безпеки для запобігання ризиків різних рівнів. Майданчик станції містить 2 незалежні модулі і пов'язаний з ними басейн збереження палива. Жодна система чи ресурс за

межами не потрібні для забезпечення безпечного стану реактора протягом щонайменше 3 днів.

Враховуючи дану ситуацію в країні, потреби заміни як старих блоків на наявних АЕС, так і заміна ТЕС і ТЕЦ на більш екологічні та дешевші в експлуатації станції, важливо зробити правильний вибір при можливому будівництві станцій типу MMP. Досвід України у використанні вододояних реакторах на АЕС, певно кращим буде вибір саме NUWARD, поводження з реакторами такого типу вже відоме та не потребуватиме перенавчання персоналу для можливого їх переведення на MMP. NUWARD має багато спільного з традиційними водо-водяними реакторами, і його впровадження може бути менш витратним і менш складним у порівнянні з іншими типами MMP.

Список використаних джерел:

1. Вербицька Т. В. Малі модульні реактори як альтернатива ТЕС: чисто, маневрово, ефективно. URL: <https://infoatom.news/2023/01/06/060120231211>
2. Малогулко Ю. В., Сліденко М. О. Аналіз функціонування малих модульних реакторів типу CAREM : матеріали ЛІІ науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ. Вінниця, 2023. С. 2184–2190. URL: <https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/book/788> ISBN 987-966-641-942-5
3. Малогулко Ю. В., Сліденко М. О. Перспективи впровадження технологій використання малих модульних реакторів : матеріали ЛІІІ науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ. Вінниця, 2024. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-feeem/all-feeem-2024/paper/view/19751/16382>
4. Advances in Small Modular Reactor Technology Developments A Supplement to: IAEA Advanced Reactors Information System (ARIS) 2020 Edition. Austria, September 2020. URL: https://aris.iaea.org/Publications/SMR_Book_2020.pdf

HISTORY OF VIDEO COMPRESSION STANDARDS

ІСТОРІЯ СТАНДАРТІВ СТИСНЕННЯ ВІДЕО

Olena Snihur¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-2>

Стиснення відео – означає зменшення кількості даних цифрового відео. Базується на двох принципах: надлишок просторової інформації, присутньої в кожному кадрі, та надлишок часової інформації: переважна кількість кадрів подібна до попереднього та наступного. Типові алгоритми стиснення відео починаються зі стиснення першого кадру методами стиснення зображень. Далі виявляється та кодується інформація про відмінності наступного кадру від попереднього. Кадри, що істотно відрізняються від попереднього кодуються окремо [1].

Історія стандартів стиснення відео нами розглядається, як технологія створення серії застосунків, розроблених для відтворення та стиснення різних форматів цифрового відео, звуку, тексту, анімації, музики та панорамних зображень.

QuickTime – технологія та серія застосунків, розроблених корпорацією Apple для комп'ютерів Macintosh. З 1993 по 1995 роки цей формат був домінуючим. Остання версія QuickTime 7.7.9 від 2016 року. QuickTime 7 було припинено на користь QuickTime Player X, який відмовився від застарілого фреймворку QuickTime на користь фреймворку AVFoundation. З появою специфікацій MPEG даний формат поступово втратив популярність. Основна його проблема полягала в тому, що стандарт QuickTime був закритим. Способи, за допомогою яких кодувалося відео, Apple тримав в секреті. Отже, сторонні програмісти не мали змоги написати програми, які б стискали відео в цьому форматі [2].

Intel Indeo. Даний формат був розроблений корпорацією Intel для стиснення відеоданих з використанням нових можливостей процесорів Intel Pentium MMX (1997 рік). Окрім підтримки потокової передачі даних і функцій захисту авторських прав, цей стандарт реалізував кілька новаторських на момент його появи функцій. Він дозволяв застосовувати до відеопотоку різні ефекти (наприклад, змінювати яскравість або контрастність) у реальному часі, декодувати не весь кадр, а, приміром, центральний фрагмент, робити частину кадру одного відеоролика прозорою, й накладати два відеозаписи один на одного. Однак формат

---

¹ Dragomanov Ukrainian State University, Ukraine

Indeo не одержав великого поширення. А з виходом MPEG-4, у якому також присутні всі ці можливості, даний стандарт взагалі занепав [3].

Далі настає ера MPEG (Moving Picture Experts Group) в перекладі з англійської (експертна група по рухомому зображенню) – комітет, який розробив такі відомі стандарти як MPEG-1, MPEG-2, MPEG-4. Ці стандарти уможливили інтерактивне відео на CD-ROM і цифрове телебачення.

MPEG-1. Стандарт стиснення відеоданих MPEG-1 був розроблений групою експертів в області відео (Picture Experts Group). MPEG-1 відео використовувався у форматі Video CD (2005-2008 роки). Всі кадри відеороликів поділялися на три типи. Перший тип (I-кадри, Intra Frames) – зображення зберігалися в повному обсязі у форматі JPEG. Другий тип (P-кадри, Predicted Frames) – записувалися лише відмінності від попереднього I-кадру, що вимагало набагато менше дискового простору. Третій тип (B-кадри, Bi-Directly Onally Interpolated Frames) – зберігалися відмінності від попереднього та наступного I-кадру, або P-кадру. В підсумку розмір стиснутого файлу становив приблизно 1/35 від вихідного. Це означало, що півторагодинний фільм з якістю, еквівалентною аналогового запису на касеті VHS, у форматі MPEG-1 вміщувався на два компакт-диски. Для передачі через Internet, або в мережах супутникового мовлення цей стандарт, звичайно, не підходив. [4].

MPEG-2. Група стандартів цифрового кодування відео- та аудіо-сигналів, схвалених ISO. Ця група являє собою подальше розширення MPEG-1. У ньому був збільшений розмір кадру (1920 x 1080 точок), додана підтримка шестиканального звуку. Однак для відтворення відео в цьому форматі була потрібна більш висока обчислювальна потужність комп'ютера. Слід зазначити, що велася робота над створенням стандарту MPEG-3 (не плутати з популярним нині форматом стиснення звуку MPEG-1 Audio Layer 3). Він мав стати базовим для систем цифрового телебачення високої чіткості HDTV. Але робота над ним була перервана, оскільки потрібні для HDTV вимоги вдалося реалізувати у вигляді невеликих розширень до MPEG-2. Цей стандарт досі вважається важливим, тому що він був обраний в якості схеми стиснення для ефірного цифрового телебачення ATSC, DVB та ISDB, послуг цифрового супутникового телебачення, таких як Dish Network, сигналів цифрового кабельного телебачення, SVCD та DVD-відео. Він також використовується на дисках Blu-ray, але вони зазвичай використовують MPEG-4 Part 10 або SMPTE VC-1 для контенту високої чіткості [5].

MJPEG. Це неофіційна назва групи стандартів кодування відео, в яких кожен кадр цифрової відеопослідовності незалежно закодовано за алгоритмом JPEG. Найчастіше використовується у цифрових

відеокамерах. Оскільки алгоритм MJPEG вимагає менше обчислювальних ресурсів, ніж алгоритми MPEG-4, апаратна реалізація його простіша і дешевша. Формат MJPEG активно використовується в системах зовнішнього спостереження, бо надає стоп-кадри високої якості. У відеосистемах, що використовують формат MJPEG, простіше реалізується функція прискороного відтворення, як вперед, так і назад, ніж у системах з MPEG-4.

Формат MJPEG зручно використовувати для редагування відео, оскільки зв'язок між сусідніми кадрами відсутній і можна вносити зміни до кадру, не побоюючись, що це вплине на сусідні кадри. На відміну від групи стандартів MPEG у алгоритмах MJPEG не передбачено усунення тимчасової надмірності.

Одним із основних недоліків формату MJPEG є відсутність єдиного стандарту, що визначає специфікацію формату для всіх. Тому, можуть зустрічатися реалізації MJPEG від різних розробників та виробників програмного забезпечення, не сумісні один з одним [6].

MPEG-4. Формати MPEG-1 і MPEG-2 не забезпечували реальної можливості трансляції відео в мережі Internet, і не сприяли створенню інтерактивного телебачення на їх основі – занадто великим був розмір файлів. Для радикального зменшення розміру файлів, а також реалізації інших функцій, необхідних для передачі потокового відео, була почата робота над специфікаціями нового формату – MPEG-4. По суті, він орієнтований не стільки на стиснення відео, скільки на створення так званого «мультимедійного контенту» – злиття інтерактивного телебачення, 3D-графіки, тексту тощо. Що стосується самого відео, то найважливішим нововведенням стало подальше вдосконалення технологій розкладання сцени на об'єкти й алгоритми їхнього ефективного стиснення.

MPEG-4 – це міжнародний стандарт, який з'явився в 1998 році і включає в себе групу стандартів стиснення аудіо і відео та суміжні технології, схвалені ISO. Стандарт MPEG-4 в основному використовується для мовлення (потокового відео), запису фільмів, у відеотелефонії та широкомовленні тощо.

В MPEG-4 підтримується відображення тексту різними шрифтами поверх відеозображення. Більше того, цей текст може бути озвучений за допомогою синтезатора мови з можливістю імітації чоловічих і жіночих голосів. При необхідності голос синхронізується з рухами особи диктора відповідно до вимовних фонем. Також може синтезуватися звучання музичних інструментів. Стиск оцифрованих звукозаписів здійснюється більш ефективно за допомогою спеціально розробленого кодека AAC (Advanced Audio Codec) [7].

Зрозуміло, що даний опис є лише частковим та коротким оглядом історії стандартів стиснення відео, та не претендує на повноту. На сьогоднішній день технології стиснення відео є невід’ємною частиною нашого повсякденного життя. Такі технології мають високий потенціал, завдяки новітнім методам стиснення інформації. Методи постійно вдосконалюються та глибоко інтегруються в нашу роботу та соціум, що надихає нас на подальшу роботу та самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Стиснення відео. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Стиснення_відео
2. QuickTime. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/QuickTime>
3. Майкл Кіт (Intel). «Майбутні напрямки для Indeo Video». Дайджест паперів. Compton Spring. Міжнародна комп’ютерна конференція IEEE (Compton). Сан-Франциско, Каліфорнія, США : IEEE Computer Society Press, 1993. С. 509–513.
4. MPEG-I. URL: <https://www.mpeg.org/standards/MPEG-I/>
5. MPEG-2. URL: <https://genomukr.com/rizne/25670-shho-take-mpeg-4.html>
6. Що таке файл MJPEG? URL: <https://docs.fileformat.com/uk/video/mjpeg/>
7. Що таке відео MPEG-4? URL: <https://polaridad.es/uk/mpeg-4-compresion-de-video-en-tiempo-real/>

AGRICULTURAL SCIENCES

THE METHOD OF OBTAINING APOMICTIC SEEDS OF WHITE HEAD CABBAGE VARIETIES OF UKRAINIAN BREEDING

Serhii Kondratenko¹
Natalja Kyriukhina²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-3>

At present, in varietal and hybrid breeding of white cabbage, a method of genetic stabilization of breeding material, which is quite laborious in terms of the number of operations and time duration, is used, which is based on forced self-pollination of varietal populations and their subsequent genetic analysis for homozygosity [1, c. 4]. Since white cabbage is a cross-pollinated crop, it is practically impossible to achieve absolute alignment of the lines in the above-mentioned way. Therefore, in order to increase the effectiveness of the selection process, there is an urgent need to develop more effective and accelerated methods of genetic stabilization of breeding-valuable material. From experimental practice, a biotechnological method of accelerated creation of homozygous forms of white cabbage obtained from haploid regenerants is known. This method involves the cultivation of isolated anthers on artificial nutrient media *in vitro* [2, c. 180]. The disadvantage of this method is that the formation of regenerants by the method of direct or indirect embryogenesis (through the passage of the callusogenesis stage) can occur from the somatic cells of the anther, which have a diploid set of chromosomes and do not ensure homozygosity of the obtained material.

In contrast to the above method, the use of induced apomixis practically excludes false results and guarantees 100% of obtaining diploid homozygotes. Irregular apomixis is a specific method of reproduction that allows obtaining absolutely identical copies of the mother form of plants. From a genetic point of view, this phenomenon consists in the development of a seed embryo from an egg cell or another cell of the embryo sac in the absence of pollination. This type of apomixis is called parthenogenesis or apogamy and occurs in nature with a rather low frequency of manifestation (10^{-6}) [3, c. 2]. Recently, attempts

---

¹ Institute of Vegetable and Melon Growing
of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine

² Institute of Vegetable and Melon Growing
of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine

have been made by researchers to induce irregular apomixis in the most important agricultural plants. Unfortunately, most of them have almost no ability to apogamy.

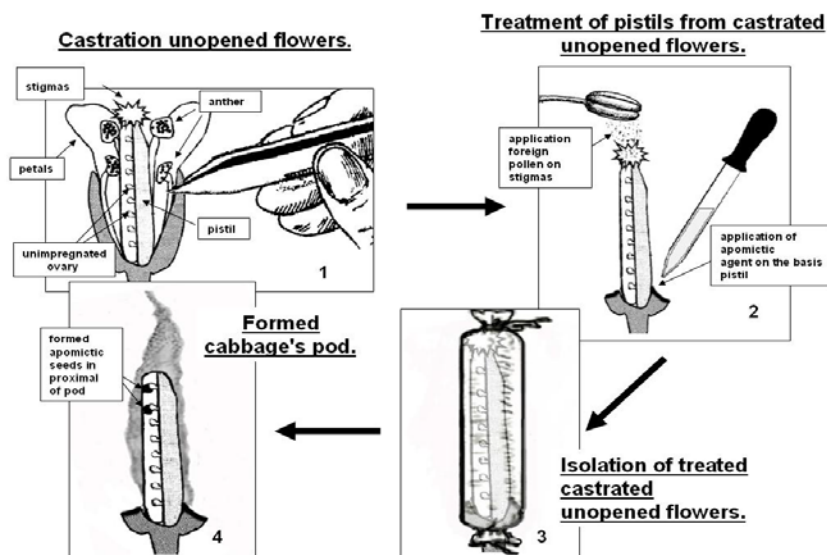
On white cabbage, the method of induction of irregular apomixis was used by various researchers, while positive results were achieved in the case of using exogenous treatment of unfertilized ovaries with an aqueous mixture of growth regulators to stimulate mitotic division and doubling the number of chromosomes in unfertilized eggs [4, c. 711]. The same author showed that the initiation of parthenogenesis is largely influenced by the genotype of the plant, the stage of development of the embryo sac, the phytohormonal status of growth regulators (gibberellins or cytokinins), the weight ratio of the regulators in the apomictic agent, and the consumption rate of the agent per one unfertilized egg [4, c. 715].

In our research conducted during 2017–2021, various options for obtaining apomictic white cabbage seeds were tested. In particular, experiments were carried out that involved the treatment of castrated buds with an aqueous mixture of growth regulators (gibberellin and cytokinin). This method of pollination stimulated the exclusively parthenocarpic growth of pods without the formation of apomictic seed embryos in all studied varietal genotypes of white cabbage.

The purpose of the conducted research was to develop a more effective method of obtaining apomictic white cabbage seeds, in contrast to those already used in experimental practice.

In our research, conducted during 2017–2021 years different variants of getting apomictic seeds of cabbage were tested. For example, we conducted experiments, in which carried out the treatment of castrated buds with an aqueous mixture of gibberellins and cytokinin. This approach stimulated in all studied genotypes of white cabbage parthenocarpic growth only without forming apomictic seed embryos into pods. To achieve the goal, the following manipulations with plant material were carried out (Figure 1). In the morning hours (7–10 hours of the day) in the inflorescence of cabbage seeds, from which it is planned to obtain apomictic seeds, the opened flowers and buds were removed, leaving only those of them that should open in 2–3 days and in the ovaries of which, respectively, already fully formed embryo sacs are contained. Petals and anthers were removed with tweezers from the remaining buds, which at that time had not yet cracked and were not shedding their own mature pollen. The purity of the castration was monitored with a magnifying glass. To eliminate the possibility of fertile white cabbage pollen getting on the surface of the receptacles, the latter were treated with a 96% aqueous solution of ethyl alcohol. After treatment with ethyl alcohol, pollen from Chinese radish (*Raphanus sativus* L. species), which is incompatible with *Brassica*

oleracea var. *capitata* L. Then, with the help of a micropipette, 10–30 µl of an apomictic agent was applied to the base of the columns of castrated, unopened flowers, which consisted of an aqueous mixture of growth regulators – gibberellic action (gibberellic acid, commercial brand of the substance – GA₃) and cytokinin action (6-benzylaminopurine, commercial substance brand 6-BAP) in different weight ratios.

Figure 1. Manipulations with plant material

Castrated bud buds or branches with castrated bud buds treated in the above way are isolated from the rest with parchment insulators for 4–6 days – a sufficient time period during which the head of white cabbage loses its ability to perceive pollen from plants of its species. To obtain apomictic seeds, seeds were used at the initial stage of mass opening of flowers and during the next 8–10 days later. After removing the insulators, phenological observations were made on the growth of pods and seed embryos until the white cabbage seeds fully ripened.

The developed method of obtaining apomictic seed was tested on white head cabbage varieties during 2017–2021 years on experimental base of Institute of Vegetable and Melon NAAN. As objects of research used the reproductive plant of cabbage such cultivars as Yana, Lazurna, Lesia, Lika, Ukrainska osin, Kharkivska zimona, Bilosnizhka. As a result of the studies was found that double treatment of castrated buds by means of plant growth

regulators and alien pollen stimulated fully formation of apomictic seed for such varieties of white cabbage as Yana, Lesia, Lazurna and Lika. By the above means, we observed also incomplete formation of apomictic embryos (Table 1).

Table 1

The effect of growth regulators and alien pollen on the incidence of apomictic seed in different varieties of cabbage (data for 2017–2021)

Cultivar of cabbage	The number of buds involved in the experiment, samples	The pods formed as a result of the synergistic effect of growth regulators and alien pollen on the initiation of buds growth, samples	The pods with underdeveloped apomictic seed, samples (%)	The number of underdeveloped apomictic seed, samples	The number of fully formed apomictic seed, samples
Lika	300	277	10 (3,61)	14	23
Lesia	194	176	6 (3,41)	8	17
Yana	244	221	11 (4,98)	15	4
Ukrainska osin	90	53	1 (1,89)	1	0
Bilosnizhka	243	222	10 (4,51)	14	0
Lazurna	256	231	13 (5,63)	17	2
Kharkivskaa zimova	293	266	16 (6,02)	20	0
Total:	1620	1446	67 (4,63)	89	46

The obtained experimental data show a significant influence genotype of cabbage varieties on used exogenous factors of growth unfertilized eggs. During the research had been received 46 samples of apomictic seed such cabbage cultivar as: Lika (23 seeds), Lesia (17 seeds), Yana (4 seeds) and Lazurna (2 seeds). Incomplete formation of apomictic seed was found in all investigated varietal genotypes of cabbage with frequency of 1,89–6,02 %.

Grown apomictic seeds from all investigated varietal genotypes of white cabbage had 100% similarity under the conditions of using potted seedlings. The obtained apomictic plants of each variety were characterized by the friendliness of maturation and did not have abnormal deviations in the process of organogenesis during the vegetative phase of development in comparison with the plants of the variety, which were propagated by the traditional method as a result of intravarietal free cross-pollination.

References:

1. Singh P. S., Ravindra I. H., Kumar R. (2023). Accelerated Approaches for Cabbage Improvement. In M. A. El-ESawi (Eds.). *Recent Trends in Plant Breeding and Genetic Improvement*. IntechOpen. DOI: <http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.1002526>
2. Bhatia R., Dey S. S., Parkash C., Sharma K., Sood S., Kumar R. (2018). Modification of important factors for efficient microspore embryogenesis and doubled haploid production in field grown white cabbage (*Brassica oleracea* var. *capitata* L.) genotypes in India. *Scientia Horticulturae*, vol. 233, pp. 178–187. DOI: <https://doi.org/10.1016/J.SCIENTA.2018.01.017>
3. Hörandl E. (2024). Apomixis and the paradox of sex in plants. *Annals of Botany*, vol. 20, mcae044. DOI: <https://doi.org/10.1093/aob/mcae044>
4. Eenink A. H. (1974). Matromorphy in *Brassica oleracea* L. III. The influence of temperature, delayed prickle pollination and growth regulation on the number of matromorphic seeds formed. *Euphytica*, vol. 23, pp. 711–718.

MEDICAL SCIENCES

THE CONCEPT OF REGULATORY CONNECTIONS OF THE FOLATE CYCLE AND THE PITUITARY-THYROID AXIS IN CHILDREN FROM AREAS AFFECTED BY THE ACCIDENT AT THE CHERNOBYL NUCLEAR POWER PLANT

Yury Bandazhevsky¹
Nataliia Dubovaya²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-4>

30 years after the accident at the Chernobyl Nuclear Power Plant (ChNPP), thyroid diseases are widespread among the adult and child population living near the Chernobyl Exclusion Zone (ChEZ) [1, p. 273].

Research conducted in 2014–2017, within the framework of the European Commission projects «Health and Ecological Programs around the Chernobyl Exclusion Zone: Development, training and coordination of health-related projects» and the Regional Council of Rhone-Alpes (France), revealed a large number of children teenagers living near the ChEZ with thyroid dysfunction [2, p. 264], as well as with an increased level of homocysteine (H_{cy}) in the blood, a metabolic product of the amino acid methionine (Met), which is essential for the body [3, p. 29].

The process of H_{cy} and Met metabolism is closely related to the enzymes of the folate cycle (FC), in particular, methylenetetrahydrofolate reductase (MTHFR), B_{12} -methionine synthase (MS) and methionine synthase reductase (MSR).

An increase in H_{cy} content in the body, or hyperhomocysteinemia, is associated in adults with a number of serious diseases [4, p. 33].

However, the etiopathogenesis of this condition in children has been very poorly studied.

In order to assess the connections between FC and the pituitary-thyroid axis, a group of children aged 12-17 years from the settlements of Ivankovsky and Polesky districts of the Kyiv region, located near the ChEZ, was examined.

In April and December 2015, genetic, laboratory and mathematical-statistical studies were carried out, in which a significant place was occupied by the analysis of correlations of the obtained indicators.

---

¹ Ecology and Health Coordination and Analytical Center, Ukraine

² Ecology and Health Coordination and Analytical Center, Ukraine

In the examined group of children, a high frequency of mutations in the FC genes regulating H_{cy} metabolism was detected [4, p. 42].

Genetic mutations that reduce the activity of FC enzymes are an internal cause of hyperhomocysteinemia.

The external cause of this condition is radioactive elements present in the environment.

After forest fires in the ChEZ in the spring and summer of 2015, an increase in the level of H_{cy} in the blood of the majority of the children examined was recorded [5, p. 25].

We attribute this to the effect of radioactive elements and wood combustion products on metabolic processes.

As a result of this, a disruption in energy supply occurred in the body of many children, leading to disruption of H_{cy} metabolism.

The consequence of this process was the activation of the production of thyroid-stimulating hormone of the pituitary gland (TSH), as well as increased utilization of H_{cy} in the cycle of transsulfuration reactions [6, p. 383].

At the same time, in peripheral tissues there was an increase in the formation of cysteine and activation of the process of deiodination of thyroxine (T₄) with the formation of triiodothyronine (T₃) [7, p. 206].

A direct correlation between T₃ and vitamin B₉, as well as inverse relationships between T₃ and H_{cy}, T₃ and TSH, indicate an increase in the process of H_{cy} methylation under conditions of genetic risk and environmental exposure.

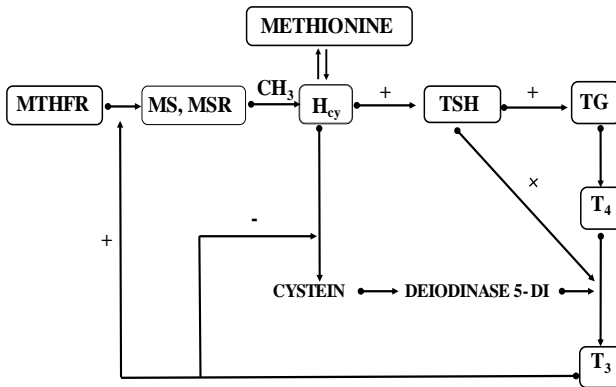
Based on this, it can be argued that T₃ plays an important role as a regulator of FC.

The conducted studies made it possible to formulate the concept of interaction between the FC and the pituitary-thyroid axis in children living in areas affected by the Chernobyl accident.

An increase in the level of H_{cy} in the blood of children living in Chernobyl areas is a reflection of metabolic distress associated with mutations in FC genes and environmental radiation exposure.

As a result, the functioning of a number of important FC enzymes involved in the process of H_{cy} methylation and the formation of internal Met is disrupted.

An increase in the level of H_{cy} in the blood triggers a cycle of compensatory and adaptive reactions with the participation of hormones of the pituitary-thyroid axis and transsulfuration reactions (Figure 1).

Figure 1. Regulatory connections between the folate cycle and the pituitary-thyroid axis

In peripheral tissues, as a result of deiodination of T_4 , T_3 is formed, which is capable of stimulating FC enzyme systems, in particular MTHFR, MS, MSR, and thereby enhancing the process of H_{cy} methylation with the formation of internal Met.

At the same time, the load on the transsulfuration cycle is reduced, and as a result, the intensity of T_4 deiodination and T_3 formation decreases.

References:

1. Tkachenko V. I., Maksymets Ya. A., Vidybores N. V., Kovalenko O. F. (2018). Analiz poshyrenosti tyreoidnoi patolohii ta zakhvoriuvanosti na nei sered naselennia Kyivskoi oblasti ta Ukrainy za 2007–2017 rr. [Analysis of the prevalence of thyroid pathology and its incidence among the population of Kyiv region and Ukraine for 2007–2017]. *Mizhnarodnyi endokrynolohichnyi zhurnal*, t. 14, no. 3, pp. 272–277. DOI: <https://doi.org/10.22141/2224-0721.14.3.2018.136426> (in Ukrainian)
2. Bandazhevsky Yu. I., Dubova N. F. (2022). Hyperhomocysteinemia in Ukrainian children living near the Chernobyl Exclusion Zone. *International scientific conference "New trends and unsolved issues in medicine": conference proceedings* (July 29-30, 2022. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia: Baltija Publishing, pp. 263–266. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-226-5-69>
3. Bandazhevsky Yu. I., Dubova N. F. (2017). Comparative assessment of metabolic processes in children living in the areas affected by the Chernobyl Nuclear Power plant accident. *Environment&Health*, no. 4 (84), pp. 27–30. DOI: <https://doi.org/10.32402/dovkil2017.04.027>

4. Bandazhevsky Yu. I., Dubovaya N. F. (2022). Chernobyl catastrophe and childrens health. 35 years of world tragedy. Ivankov: PI Coordination and Analytical Center "Ecology and health". Kyiv: Alyant LLC, 158 p.

5. Bandazhevsky Yu. I., Dubovaya N. F. (2021). Forest fires in the Chernobyl exclusion zone and children's health. Ivankov: PI Coordination and Analytical Center "Ecology and health". Kyiv: Aliant LLC, 44 p.

6. Bandazheuski Yu., Dubovaya N. (2023). Hyperhomocysteinemia and pituiyary-thyroid axis among children living near the Chornobyl exclusion zone. *Theoretical and practical aspects of science development: Scientific monograph*. Part 2. Riga, Latvia: Baltija Publishing, pp. 368–390. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-355-2>

7. Bandazheuski Yu., Dubovaya N. (2023). Folate cycle genes and the endocrine system in children living in the territory affected by the accident at the Chernobyl nuclear power plant. *Science, technology and innovation in the modern world: Scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, pp. 188–210. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-364-4>

SOCIAL COMMUNICATIONS

FURTHER PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF INFORMATION AND ANALYTICAL CENTRES IN UKRAINE

ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ОСЕРЕДКІВ В УКРАЇНІ

Oksana Fedotova¹

Dmytro Akobiy²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-5>

У міру того, як українське суспільство переходить від індустріальної до інформаційної стадії розвитку, спроможність державного управління все більш залежить від його здатності швидко одержувати й аналізувати великі обсяги інформації, породжуваної стрімким розвитком інформаційних технологій у всіх сферах життя [1]. Саме тому аналітична робота відіграє важливу роль у діяльності державних органів влади.

Допомогти у тому призначені інформаційно-аналітичні центри, що на сьогодні є своєрідними посередниками між громадянським суспільством та владними структурами. Власне вони виконують роботу, пов'язану з операціями із виявлення, оброблення, зберігання і розповсюдження інформації у галузях державного управління, політики та економіки, яка становить зміст інформаційно-аналітичної діяльності.

Водночас збір та аналіз інформації є невід'ємною частиною процесу керування будь-якою установою. Для сфери державного управління важливо не лише мати своєчасне дослідження первинної інформації, але й аналіз проблемних ситуацій, а також прогнозовані варіанти подальшого розвитку подій і відповідні рекомендації, над чим успішно працюють аналітичні «фабрики думок».

Про суттєві досягнення у даному напрямку свідчать показові результати світових рейтингів. Так, 2004 р. під час роботи Міжнародного економічного форуму в Польщі Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова фігурував у номінації найкращих щорічних неурядових організацій Східної Європи. До того ж, за результатами Рейтингу мозкових центрів світу 2020 р. (Програмою

---

¹ Mariupol State University, Ukraine

² Mariupol State University, Ukraine

Пенсільванського університету) він був зарахований до сотні найкращих світових дослідницьких осередків. Центр Разумкова також обіймає 32 позицію з числа найуспішніших аналітичних центрів світу (без аналітичних інституцій США); 40-ву сходину серед найкращих аналітичних світових служб (разом з американськими think tanks); а також почесну 1-шу позицію серед найкращих аналітичних центрів Центральної та Східної Європи [2].

Враховуючи цілий ряд вагомих досягнень в означеній сфері, слід зазначити, що сьогодні в Україні функціонування даних осередків ускладнюється через низку причин. До них, скажімо, слід віднести: брак системного фінансування; недостатньо налагоджену систему співпраці між співробітниками аналітичних центрів та управлінськими кадрами; слабкий механізм взаємодії між аналітичними інституціями та бізнес-структурами; лише часткове використання державою усього потенціалу можливостей державних аналітичних служб при наукових інституціях, бібліотечних установах й академічних університетах; низьке число діючих аналітичних центрів на регіональному рівні; паралельне виконання спеціалістами-аналітиками різних посадових обов'язків; нескоординованість діяльності інформаційно-аналітичних служб між собою; недоступність сформованих аналітичними осередками баз даних опрацьованих тематичних запитів та ін. [3].

Найвні проблеми примушують замислитися над шляхами їх подолання, оскільки аналітична продукція сьогодні перетворилася не лише на популярний елемент новітніх досягнень та ефективності поставлених завдань, але й має суттєвий вплив на діяльність публічних управлінців і політиків.

У цьому контексті доцільно розширити роботу аналітичних осередків до ринкових масштабів. Задля формування потужної мережі інформаційно-аналітичним центрам необхідно:

1) підняти власний градус впливу (тобто, перетворитися на обов'язковий компонент співпраці з владними структурами у процесі вироблення політичних стратегій);

2) зосередитись на регіональному рівні (перейти до аналізу місцевої проблематики, що є надзвичайно важливим під кутом зору децентралізації й передачі відсотку повноважень та місцевих бюджетів від державницьких органів влади представництвам місцевого самоврядування);

3) діяти об'єктивно та неупереджено (висновки, рекомендації та пропозиції мають надаватися за допомогою залучення незалежних зовнішніх експертів та рецензентів, а також зовнішніх каналів фінансування на проведення досліджень);

4) сприяти утвердженню центрів як самодостатніх інституцій (посилити кадровий потенціал кваліфікованими спеціалістами та стабілізувати фінансові можливості) [4].

Зауважимо, що деякі вчені бачать можливі варіанти розв'язання існуючих проблем у започаткуванні профільної асоціації інформаційно-аналітичних центрів, створенні єдиного інформаційного веб-порталу аналітичних служб, побудові рейтингу вітчизняних мозкових центрів, організації спеціалізованого державного фонду фінансування досліджень інформаційно-аналітичних структур, розробці цінних рекомендацій для потреб державної політики тощо [5].

Серед основних пропозицій, що сприяли б подальшому розвитку інформаційно-аналітичної діяльності, варто також виокремити необхідність подальшої організації аналітичних підрозділів та служб у структурі бібліотечних установ, академічних університетів тощо, зважаючи на можливості широкого застосування зосереджених там ресурсів.

Слід зазначити, що базовою метою діяльності інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек має бути інформаційна підтримка органів державної і місцевої влади шляхом задоволення їх запитів; забезпечення обслуговування через надання відповідних послуг, а також інформації оперативного і ретроспективного характеру; підготовка бібліографічних списків, бібліографічних оглядів, інформ-досьє, аналітичних довідок тощо [6].

Не менш перспективними на сьогодні можуть вважатися аналітичні центри закладів вищої освіти, у першу чергу, університетські. Останні є багатопрофільними аналітичними осередками, що потенційно здатні провадити (завдяки власній матеріально-технічній базі, кадровому складу, напрацюванню партнерським зв'язкам) прикладного характеру дослідження з різноманітних галузей знань.

Орієнтація на кращі зарубіжні моделі функціонування інформаційно-аналітичних центрів у структурі університетів та досвід проваджуваних досліджень додатково сприятиме успішному розвитку середовища вітчизняних аналітиків, а також підготовці якісної аналітичної продукції як результату їх діяльності.

Список використаних джерел:

1. Ковтун І. В. Зміст та сутність поняття «аналітична робота»: перспективи вирішення проблеми законодавчого терміна. *Право і суспільство*. 2011. № 5. С. 99–103.

2. Історія Центру. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: <http://razumkov.org.ua/pro-nas/istoriia-tsentru> (дата звернення: 20.04.2024).

3. Fedotova O., Akobiy D. Information and analytical centres of Ukraine: specifics activity and classification. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2024. № 130. URL: <https://nor-ijournal.com/2024/03/26/njd-130/#>

4. Голота С. Розумна сила. Чому Україні слід розвивати аналітичні центри. *Українська правда*. 2017. 17 трав. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2017/05/17/7144095/> (дата звернення: 20.04.2024).

5. Валюх А. М., Курілов Є. А. Проблеми аналітичних центрів України та шляхи їх вирішення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 19. С. 45–51.

6. Рудь І. Оптимізація діяльності інформаційно-аналітичних відділів бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2014. Вип. 39. С. 363–372. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2014_39_33

PHILOSOPHICAL SCIENCES

THE METAPHYSICS OF PERSON IN THE PHILOSOPHY OF H. SKOVORODA

Mykola Ryk¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-6>

H. Skovoroda is a famous philosopher and thinker of the XVIII century. It was a specific period in human history in Ukraine. That time was characterized by the fact that any philosophy contained religious views, ideas, and experiences. Thus, all philosophical questions had a religious interpretation. No thinker of that time would have found followers if he had not at least hinted at God's existence. All answers to worldview questions were related to religion. H. Skovoroda himself was no exception, religion was important in the philosopher's science of person.

H. Skovoroda created his metaphysics of a person's self-knowledge and explained it not only by philosophical concepts but also by religious ones. It is related to many factors. One of the main factors of involvement in religious motives of the spiritual person's life was the result of the difficult period of the history of Ukraine. The main characteristic of this period was that philosophical views were intertwined with religious views, ideas, and experiences. That is why all philosophical problems received religious views.

The metaphysics of a person has an exceptional conceptual significance in H. Skovoroda's philosophy. He developed this idea in the theory of the "three worlds" and "two natures" which had an original system of world existence compared to similar philosophical concepts of other Ukrainian philosophers. According to this theory, there are three worlds: the macrocosm (the Cosmos, which includes many small worlds), the microcosm (man), and the symbolic world of the Bible. Each of these worlds is considered as a unity of "two natures" – visible and invisible, eternal and transient. The visible nature is only a shadow of the eternal core of life, it is a changeable shell. The invisible nature represents the eternal sense, the vital basis of the material world.

Calling a man a microcosm, H. Skovoroda continued the tradition of asserting the active essence of man, which was begun by ancient philosophers and continued by Christian theologians, humanists of the European Enlightenment and philosophers of the Kyiv-Mohyla Academy. The

---

¹ Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Ukraine

metaphysics of a person was formed in the microcosmic world. The Ukrainian thinker explained moral and ethical questions by the significance of the microcosm (man), the spiritual foundations of existence and the problem of good and evil. He claimed that "all worlds consist of two natures: evil and good" [2, p. 154]. Evil was manifested most in the material, temporal sphere, and good in the spiritual, vital sphere. H. Skovoroda did not separate the materialistic world and the spiritual world, he always tried to see the spiritual in the material. Thus, the metaphysics of a person is not explained by the splitting of material and spiritual, but through the unity of eternal and transient, spirit and body. The material side of human existence has never been the truth. The philosopher in "Dialogue. Its name is the Serpent's Flood" claimed: "Truth was never a body. Body and falsehood are the same. Besides, those who love the idol are the same as the idol. And when the body is an emptiness, it is not a person then" [2, p. 171]. Therefore, H. Skovoroda did not advise to look at the body, because: "You will not be transformed, my friend, from earthly to heavenly until you see Christ. Until you know what a true person is. You will not pierce your eyes until your body holds your heart. But how long will it last? As long as you admit that your body is a dust and worthlessness" [2, p. 170]. Therefore, the main way to understand the aim of a person is self-knowledge and God-awareness. The person must achieve his truth and spiritual approach to the absolute – Christ.

One of the main ideas of the thinker is the idea of the person's self-knowledge. It is a metaphysical level of the understanding of a person's existence. H. Skovoroda paid a lot of attention to this idea and dedicated such works as "Narcissus. Talk about: know yourself" and "Symphony, named book Askhan, about knowing yourself". According to the Ukrainian philosopher, a person's self-knowledge is a development of his inner nature. There is only one path to self-knowledge. It is an immersion of a person in himself and finding spiritual satisfaction. In confirmation of these words, H. Skovoroda claimed: "Blessed man is the person who finds a source of comfort in his home and does not chase the winds with Esau, fishing in the empty surroundings" [1, p. 151]. The most important goal of a person's self-knowledge is his choice between the external and internal worlds. The outer world is related to material temptations and fictions, and the inner world is related to eternal and true essences. H. Skovoroda tried to understand the inner essence, the spiritual world, which he preferred. On top of that, he noted that the path to understanding the internal nature of a person is difficult because it passes through the spiritual trials of a person, which are saturated with various temptations. The Ukrainian philosopher claimed that a person should faithfully search for the truth, which is often hidden not in the external, but in the internal essence. Besides, the external world has an important role in a person's life. H. Skovoroda did not reject a person's external nature and was convinced that a person can find good

and evil, beauty and ugliness in his external essence. This task requires a lot of work and constant mental tension. There are a lot of similar thoughts in the thinker's works, but there is only one conclusion, and it is made by the author himself: "So, not the handsome Narcissus, not a palmist and not an anatomist, but the one who saw within himself the main point of the machine – the Kingdom of God – I knew myself, I found life in the dead, light in the darkness, like a diamond in the swamp and like an evangelical woman, an imperial in household garbage. "...rejoice and be merry with me. " This one definitely recognized a person and can boast: «I know a man in Christ" [1, p. 415].

H. Skovoroda investigated this idea of the "inner person" in his work "Narcissus. He spoke about it: know yourself". The main character – Narcissus is one of the significant symbols in the philosophy of the Ukrainian thinker. This symbol represents a person who has learned his own inner essence. Also, his main task is to understand the divine essence. Thus, H. Skovoroda recognized the existence of two essences of person – external and internal, symbolic and materialistic.

The Narcissus realizes his own deep essence, changes his personal aspirations and value orientations, understands the sense of life. It cannot be achieved by any person who prefers the materialistic world. A person who is oriented only to the external characteristics of his existence remains at the superficial level of self-awareness and loses the opportunity to understand his purpose and vocation in life. H. Skovoroda illustrated this case with many metaphorical examples. For example, he explained it through a person who notices only the heels and feet but does not see the head and other parts of the body.

The idea of the "inner person" has a fundamental significance in H. Skovoroda's philosophy. According to this idea, any cognitive activity is related to understanding the inner nature. The philosopher emphasized that a person should understand his spiritual, inner nature, in which the divine essence is hidden. It was explained in the concept of self-knowledge. The concept is directed to the heart and allows one to grasp the secret depths of a person's spiritual world. It creates a possibility of unity with the divine essence. Thus, the concept of self-knowledge consists of practical experience and spiritual awareness of the fact that the main goal of a person is liberation from his appearance and unity with God.

The metaphysical level of the idea of a person organically unfolds in H. Skovoroda's fundamental concept about "two natures" and "three worlds". According to this concept, there are three worlds: the macrocosm or the cosmos, the microcosm or man, and the world of symbols – the Bible. According to the Ukrainian thinker, each of these worlds is divided into two parts, one of which is internal nature, and the other is external nature. A person as a microcosm

occupies one of the central places in the work of the philosopher. One of the main properties of a person is his self-knowledge, a person must understand his internal nature.

References:

1. Skovoroda H. (2005). Tvory: U 2 t [Works in 2 volumes]. Kyiv: TOV "Vydavnytstvo "Oberehy", vol. 1, 528 p.
2. Skovoroda H. (2005). Tvory: U 2 t [Works in 2 volumes]. Kyiv: TOV "Vydavnytstvo "Oberehy", vol. 2, 480 p.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

THE PROBLEM OF CREATING AN EGALITARIAN EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE: CURRENT CHALLENGES

Oksana Kikinezhdi¹
Yaroslava Vasylkevych²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-7>

The issue of creating an egalitarian educational environment that is relevant to the principles of parity and gender equivalence in the context of current civilizational challenges is urgently required both in psychological science and practice and broadly in the socio-humanitarian field, as it concerns the provision of a national mechanism for building a democratic parity in Ukraine (State Strategy for Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men until 2030, Gender Equality Strategy in Education until 2030, Gender Equality Communication Concept, etc.).

The interconnectedness of substantive, functional, and organizational principles, which involve the observance of democratic values and freedoms, equality, justice, the rule of law, egalitarianism (equality of rights and opportunities), respect for human dignity, accessibility, non-discrimination, etc. is the basis of the Strategy for Implementing Gender Equality in the field of Education until 2030. In particular, in the Cabinet of Ministers Directive of January 27, 2023, No. 79-r "On Approval of the Plan of Actions for the Implementation of the Communication Concept in the field of Gender Equality" it is mentioned the task of conducting research on gender equality in Ukraine; developing and disseminating advisory and informational materials on gender equality, etc. Among the eight strategic goals in Goal 7 "Education considering gender themes" it is stated: facilitating the acquisition of gender stereotype-free general secondary education; ensuring gender stereotype-free professional orientation of students; promoting self-realization of women and men in various fields of science; conducting for educational institutions an information campaign on preventing manifestations of violence and discrimination and responding to such manifestations [2].

---

¹ Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

² Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Ukraine

Today, the quality preparation of future professionals of socio-economic professions depends on their study of gender theory, acquiring gender competencies and competences, which is relevant to the state policy of gender mainstreaming of the EU countries as a systemic strategy for creating equal opportunities for women and men, overcoming the asymmetry of ensuring equal rights and opportunities of women and men, and discrimination based on gender in all areas of social life.

In the civilization and anthropocentric dimension, the problem of forming an egalitarian educational environment in higher education institutions is actualized, as it relates to the gender socialization of student youth, the formation of their national, professional, and civic identity in present and future life realization. Its foundations are laid in the ideas of the "native language duty" (I. Ogienko), "kindred work" (H. Skovoroda), in the content of the "pedagogical matrix" of Ukrainian education (H. Vashchenko, M. Dragomanov, S. Rusova, V. Sukhomlinsky, K. Ushynsky) as a worldview factor of egalitarian consciousness of future professionals in socioeconomic professions – a key figure in building an egalitarian educational environment.

The foundation for creating an egalitarian-educational environment rests on the leading ideas of humanistic-existential psychology and humanistic philosophical-pedagogical heritage, the integration of competence, gender and personally-oriented, their variety – personally-egalitarian, subject-action and student-centered approaches.

We consider the egalitarian educational environment as gender-fair, non-discriminatory, creatively developing, health-preserving, inclusive, based on the principles of social justice, gender equality, child-centeredness, under the functioning of which the full development of the personality is ensured, regardless of their gender, age, capacity, race, culture, religion, ethnicity, etc. [4; 5; 7].

The theoretical analysis of the national philosophical-pedagogical heritage has revealed a unique pedagogical matrix of gender education and upbringing, a positive experience of promoting egalitarian attitudes in current conditions, which became an ideological basis for implementing modern standards of gender equality in the educational process; improving the scientific-methodological support for the psychological support of future NUS professionals by gender-oriented disciplines and courses, to show that the individual acts as a subject of historical culture, freedom-making, nation-building.

Classic educators emphasized the social need for educational institutions to promote values of social gender equality, on the importance of their "investment" in the content of the educational process of educational institutions. Therefore, the revival of mentality, progressive ethno-traditions,

and the implementation of innovations are important factors in the formation of an egalitarian educational environment as gender-fair, non-discriminatory, safe, and friendly to children and youth, in which the child would feel protected, safe from violence, bullying and humiliation [3; 4; 7]. Indeed, egalitarian socialization resonates with the practice of personally oriented (non-violent) approach in education as the most progressive and productive community of equal individualities of different genders.

Through many years of experience in teaching gender disciplines and the activities of the Research Center for Gender Education and Upbringing issues of pupils and youth of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, innovative technologies have been developed for the implementation of psychological and pedagogical support for the professional formation of future specialists in socioeconomic professions on the principles of gender equality (interactive methods of social-psychological training; educational training programs etc). Among the tasks of the educational course for city educators "Open Educational Studios: Creating a Space for Respect for Human Rights in the Educational Environment" is the training, qualification improvement and support for educators in the field of human rights; increasing their awareness of human rights in accordance with the guiding principles of education in the field of human rights, international and national quality standards of education; teacher's acquisition of competencies in planning educational policy and programs in the field of human rights in formal and non-formal education, providing psychological, pedagogical and professional consultations in the field of human rights [6; 7].

In the context of implementing the Road Map for Gender-Fair Environment in Ukraine, the International Scientific-Practical Conference "Modern Strategies for Gender Education in the Conditions of European Integration" was held (2020). Through the prism of gender discourse, researchers and practitioners outlined the priority directions of national education policy of equality in the conditions of European integration. A joint discussion was organized by the Friedrich Ebert Foundation's Representation in Ukraine, in partnership with the Office of the Government Commissioner for Gender Policy, the Kyiv Institute of Gender Studies, and the Information and Consultation Women's Center, to present the Ukrainian translation of the Glossary of the European Institute for Gender Equality [1]. At a joint seminar-webinar with the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (NAPS of Ukraine) and the European Humanities University (Vilnius, Lithuania) "Formation of Egalitarian Educational Environment for Children and Youth: Experience and Prospects" (2021), the results of 20-year cooperation with the National Academy of Pedagogical Sciences were summed

up on the development and experimental substantiation of the egalitarian ideology of educational practices in the socio-humanitarian space as a strategic direction of implementing the state gender policy.

From the position of humanistic-existential psychology and philosophical-pedagogical "gender matrix", a conceptual model of formation of an egalitarian educational environment based on parity and equivalence of sexes on the way to building a parity democracy in Ukraine, shaping a democratic worldview of a new generation of citizens of Ukraine, to live together in equality and dignity, peace and harmony in united Europe, has been developed and experimentally confirmed.

References:

1. Babak M., Davlikanova O., Dmytriieva M., Kozyr M., Kompantseva L., Levchenko K., Skoryk M., Suslova O. (Eds.) (2021). *Hlosarii i tezaurus Yevropeiskoho instytutu z gendernoi rivnosti* [Glossary and Thesaurus of the European Institute for Gender Equality]. Kyiv: Vistka, 170 p. (in Ukrainian)

2. Derzhavna stratehiia zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvosti zhink i cholovikiv na period do 2030 roku [The State Strategy for Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men for the Period up to 2030]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#n15>

3. Kikinezhdi O. (Ed.) (2014). *Dytynstvo bez nasyllia: suspilstvo, shkola i simia na zakhysti prav ditei* [Childhood without violence: society, school, and family in defense of children's rights]. Ternopil: Stereoart, 884 p. (in Ukrainian)

4. Kikinezhdi O. M., Vasylykevych Ya. Z. (2019). Psykholohichna bezpeka osobystosti v konteksti ehalitarno-osvitnoi paradyhmy [Psychological safety of the individual in the context of the egalitarian educational paradigm]. In Volzhentseva I. V. (Ed.) *Psykholohichna bezpeka osobystosti u zminnomu sviti: mizhnarodna kolektyvna monohrafiia* [Psychological security of the individual in a changing world: an international collective monograph]. Pereiaslav-Khmelnyskyi (Kyiv. obl.): Dombrovska Ya. M., pp. 287–304. (in Ukrainian)

5. Kikinezhdi O. M., Zhyska H. Ya., Chip R. S., Vasylykevych Y. Z. and Hovorun T. V. (2020). Psychology of the Gender-Equitable Environment: Research of Problems. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*, 8, no. 3, pp. 538–547. DOI:10.6000/2292-2598.2020.08.03.31

6. Kravets V. P., Kikinezhdi O. M. (Eds.) (2020). *Suchasni stratehii gendernoi osvity v umovakh yevrointehratsii* [Modern Strategies of Gender Education in the Context of European Integration]: Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia (Ternopil, September 10-11, 2020). Ternopil: TNPU, 288 p. (in Ukrainian)

7. Kravets V., Kikinezhdi O., Vasylykevych Ya. (2023). Formuvannia genderno spravlyvoho seredovyscha u zakladakh osvity Ukrainy: yevrointehratsiinyi kontekst [Formation of a Gender-Fair Environment in Ukrainian Educational Institutions: Eurointegration Context]. *Novyi kolehium – New Collegium*, no. 1-2 (110), pp. 15–23. DOI:10.30837/nc. 2023.1-2.15 (in Ukrainian)

PEDAGOGICAL SCIENCES

THE EFFICACY OF MOOD TRACKING TOOLS IN ENHANCING STUDENT ENGAGEMENT AND PARTICIPATION IN ESL REMOTE CLASSROOMS

Larysa Holenok¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-8>

Student engagement and participation are crucial factors in successful language acquisition. ESL teachers constantly strive to create positive learning environments that motivate students and encourage active participation. This article investigates the emerging concept of mood tracking tools as a potential strategy to enhance engagement and participation in ESL remote classrooms.

John Hattie, a leading figure in educational research, emphasizes the importance of "visible learning" – where students can see their learning progress. Mood tracking tools offer a form of "visible emotional learning," allowing students to become aware of their emotional state and how it might impact their learning [1, p. 37]. This aligns with Carol Dweck's growth mindset theory, which suggests that students with a positive self-perception and a belief in their ability to learn are more likely to be engaged and persistent in the face of challenges [2, p. 17–18].

Mood tracking could empower students to identify emotional barriers to learning and seek support from the teacher. Potential benefits may include:

- **Increased Self-Awareness:** studies suggest mood tracking can prompt students to reflect on their emotions and how they might influence their learning. This self-awareness can empower them to identify emotional barriers and develop coping mechanisms.

- **Improved Communication:** mood tracking tools can offer students, especially those hesitant to speak up, a non-verbal way to express their feelings to teachers [3, p. 518–562]. This can lead to earlier identification of student struggles and more targeted support.

- **Enhanced Engagement:** some studies suggest a link between positive mood and increased engagement in learning activities [4, p. 16–24]. Mood tracking tools could potentially help teachers tailor lessons to create a more positive and engaging classroom environment.

---

¹ Kakhovka Secondary School № 5, Ukraine

– **Teacher Support:** by identifying students who might be feeling anxious, stressed, or disengaged, mood tracking data can inform teachers' instructional practices and provide opportunities for targeted support.

While the research on mood tracking in educational settings is still emerging, the potential benefits for student well-being and communication are promising [5]. By using a real-world example, let's look at the following case study scenario proving the enhanced collaboration in ESL learners.

<i>Teacher</i>	Teaches ESL classes to a group of energetic teenagers
<i>Challenge</i>	Teacher wants to encourage collaboration, communication and speaking skills beyond simple dialogues in the classroom
<i>Solution</i>	Teacher implements a mood meter activity at the beginning and by the end of the lesson activities. Students use the interactive digital Mentimeter tool to anonymously define their mood (on a scale from 1-5 / how do they feel today) and expectations before the lesson starts (what is the expectation before lesson / what do they already know about subject), and to reflect on their learning experience after the lesson (how they feel after the lesson / what did they learn / whether lesson made sense to them / whether lesson was tough / whether they enjoyed the lesson / what they would like to improve further going / whether they still have questions after lesson)
<i>Results</i>	Teachers observes increased engagement of students at the beginning of the lesson, that feel open to share their mood and opinion, as well as set their expectations before the lesson starts. Teacher also observes increased motivation towards lesson engagement and participation. Students reflect on the lesson outcomes and whether it met their expectations, whether they enjoyed the lesson.
<i>Reflection</i>	Teacher finds that mood tracking fosters self-awareness and communication skills. Furthermore, it helps them to reflect on their individual students' goals when it comes to learning English. It also helps to identify the areas of improvement within their study path dynamic. Additionally, it strengthens the teacher towards further digital literacy enhancement within ESL classroom environment.
<i>Future Directions</i>	Teacher plans to explore integrating the mood meter data with peer evaluation forms to provide students with more specific feedback on their educational path. Additionally, to continue with the mood tracker adoption and further-going usage.

This example clearly illustrate how mood tracking tools can be implemented both in remote and face-to-face ESL classrooms to address different challenges and potentially improve student engagement and well-being. It's important to note that mood tracking should be used ethically, with student privacy always as a priority.

Once selecting among the wide range of mood tracking tools and developing within your ESL classroom environment, it is important to consider the following factors once choosing a right one:

- **Class Size:** for larger classes, tools with real-time feedback and visual appeal might be better.

- **Technical Skills:** choose a tool with a user-friendly interface for both you and your students.

- **Language Support:** ensure the tool interface itself supports multiple languages for your ESL learners.

- **Privacy and Security:** prioritize tools with strong privacy features and clear student data handling practices.

By experimenting with different tools and considering student feedback, you can easily find the most suitable option to integrate mood tracking effectively in your ESL remote classroom [6].

To summarize, below are examples of digital mood tracking tools that are suitable for ESL remote classrooms:

1. Mentimeter [7]:

Pros: user-friendly interface / real-time anonymous feedback from students / pre-made templates for mood tracking / integrates well with Zoom and Google Meet.

Cons: may require some initial setup for creating custom mood tracking questions / limited language options for the interface itself (might not be ideal for all ESL learners).

2. Google Forms [8]:

Pros: free and easy to use for creating simple mood tracking forms / integrates seamlessly with Google Classroom / supports multiple languages for the form itself, catering to diverse ESL learners.

Cons: lacks the visual appeal and real-time feedback features of Mentimeter / may require students to switch between platforms if not using Google Classroom / limited data visualization options.

3. Padlet [9]:

Pros: free and versatile online collaboration tool / can be used to create a virtual mood board / allows students to anonymously add their mood for real-time feedback.

Cons: requires some initial setup and explanation for students unfamiliar with Padlet / less structured than dedicated mood tracking tools / may not be ideal for large class sizes due to potential for visual clutter on the board.

Mood tracking tools present a novel approach to fostering a positive learning environment in ESL classrooms. By carefully considering the challenges and implementing them thoughtfully, ESL teachers can explore the potential of mood tracking tools to create a more supportive and engaging learning experience for their students.

References:

1. Hattie, John AC. (2008). Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. Routledge, p. 37.
2. Dweck, Carol S. (2006). *Mindset: The New Psychology of Success*. Random House LLC, pp. 17–18.
3. Farrington, C. A., Roderick, M., Allensworth, E., Nagaoka, J., Keyes, K. S., Valentine, J. C., & Koziol, L. (2017). Relationships between school climate and academic achievement: A meta-analysis of school-level studies. *Review of Educational Research*, 87(2), pp. 518–562. Available at: <https://journals.sagepub.com/home/aer>
4. Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School engagement: Important influences and contemporary measures. *Educational Researcher*, 33(9), pp. 16–24. Available at: <https://psycnet.apa.org/record/2005-07849-019>
5. Torous J. and Eysenbach G. (2021). Understanding People’s Use of and Perspectives on Mood-Tracking Apps: Interview Study. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8387890/>
6. Research on Mentimeter – thought leaders in interactive learning. Available at: <https://www.mentimeter.com/blog/the-science/research-on-mentimeter-thought-leaders-in-interactive-learning>
7. Mood Meter by Yale Center for Emotional Intelligence "Health & Wellness". Available at: https://unhconnect.unh.edu/s/1518/images/gid4/editor_documents/moodmeter-2020.pdf?gid=4&pgid=61&sessionId=f802f2fe-eb7a-4688-8c3a-a3676b1e870f&cc=1
8. Proceedings of the Interdisciplinary STEM Teaching and Learning Conference, vol. 2 (2018), Using Google Forms to Inform Teaching Practices, Article 10, pp. 75–79.
9. Setting the Tone in a Virtual Classroom: Using Padlet to Foster Conversations About Classroom Values (2021). Available at: <https://www.facultyfocus.com/articles/online-education/online-student-engagement/setting-the-tone-in-a-virtual-classroom-using-padlet-to-foster-conversations-about-classroom-values/>

SCHOOL LITERARY EDUCATION IN UKRAINE IN THE PERIOD OF REFORMS 2010–2016

ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА В УКРАЇНІ В ПЕРІОД РЕФОРМ 2010–2016 РОКІВ

Oleh Kasatkin¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-9>

Серед дослідників поступово зацікавленість до вивчення розвитку літератури почалася ще з радянських часів. У той період визначали нормалізацію та розвиток вимог до неї відповідно до змісту програм [6]. З роками дедалі більше використовують ефективні методи, форми навчання і художні твори у відображенні конкретних процесів.

У суверенній Україні першим документом про стратегічні методи та пріоритетні напрями реформування освіти в усіх сферах, розробленим на чолі з міністром освіти П. М. Таланчуком (1992–1994), стала Національна державна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), затверджена Кабінетом Міністрів України у листопаді 1993 року, проєкт якої було схвалено на Першому з'їзді працівників освіти України (1992) [2, с. 9].

В умовах сучасності існує достатньо велика кількість недоліків у вивченні шкільної літературної освіти, а саме визначення змісту, характеру й обсягу літературного матеріалу [9]. Важливим аспектом є й форми та методи викладання української та зарубіжної літератури, що забезпечує якісну подачу інформації і формування у здобувачів освіти основних компетентностей, умінь та навичок [5]. Під час презентації програми, зазначеної вище, було акцентовано увагу на необхідності відродження інтелектуального й духовного потенціалу населення, досягнення світового рівня вітчизняної науки й техніки, культури, національного відродження України, державного будівництва та демократизації суспільства [8, с. 47]. Програма стала першим ідеологічним орієнтиром для зусиль з оновлення та розбудови національної системи освіти.

Аналіз викладання літератури в закладах освіти 2010–2016 років дає змогу визначити пріоритетність системного підходу в процесі організації освітньої діяльності:

---

¹ Communal Higher Educational Establishment
"Kherson Academy of Continuing Education" of Kherson Regional Council, Ukraine

- реалізація відповідних елементів змісту шкільного навчання літератури та перевірка їхньої цілісності;
- інтерсуб'єктна та диференційована концепція навчання шкільної літератури;
- поєднання індивідуальної, групової та колективної роботи в навчанні літератури, що визначається змістом і завданнями матеріалу програми;
- розвиток теорії навчання літератури;
- важливість мотивації учнів до вивчення літературних творів;
- орієнтація освітнього процесу на ефективну пізнавальну діяльність учнів [1].

Літературна освіта – освітня система викладання літератури в закладах загальної середньої освіти України. Основна мета літературної освіти – виховання самостійного, критично мислячого творчого читача, формування гуманістичного світогляду, загальноосвітнього рівня та особистих естетичних смаків [7].

Оскільки літературна освіта в середній школі забезпечується кількома різними предметами, існує потреба в розробці єдиної Концепції літературної освіти в сучасному контексті. Трансформації виражається у використанні у вивченні української та зарубіжної літератури сучасних методів аналізу та інтерпретації текстів. Процес трансформації, забезпечується формування основних компетенцій у здобувачів освіти. Основним засобом забезпечення їхньої якості слугують стандарти [7].

Упродовж реформаторського періоду 2010–2016 років в українській шкільній літературній освіті відбулося оновлення навчальної програми, у результаті якого було зроблено акцент на українську та зарубіжну літератури, розвиток критичного мислення, збільшення інтерактивності в навчанні, використання нових технологій [4].

Важливим документом, що мав вплив на літературну освіту України 2010–2016 років, є Концепція літературної освіти, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 26 січня 2011 року № 58.

У Концепції визначається об'єкт літературної освіти, а саме: особистість учня (його духовно-емоційний стан, моральні цінності та орієнтації, творче мислення, уява, читацькі компетенції, мовлення). Також у документі зазначаються принципи літературної освіти, що відображають світові тенденції вивчення літератури в європейських країнах (хронологічний принцип, принципи компаративності, діалогізму, іманентності, цілісного підходу тощо) [3, с. 59–61].

Проте деякі тези Концепції визначають українську літературу як другорядну (зіставлення її з літературою російською та світовою); особлива роль відводиться російській літературі як художньо-словесному надбанню (так як українська література протягом декількох століть

формувалася в тісній взаємодії з російською; предмет літературної освіти – вершинні твори українського, російського, світового письменництва; завдання Концепції – прилучення учнів до найкращих здобутків українського, російського, світового письменства) [3, с. 60].

Ці та інші положення документу відкидали розвиток української національної та громадянської ідентичності в радянський період протягом майже чотирьох років аж до втрати чинності Концепції відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 458 від 16 квітня 2014 року «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 26.01.2011 № 58».

Отже, у розвитку літературної освіти в українських школах у період 2010–2016 років можна виділити такі складові: нормативно-правову базу; зміни в реформах; трансформація цілей, завдання та змісту літературної освіти в школі; розвиток навчально-методичного забезпечення (розробка підручників, посібників і методик); зміни форм, методів і засобів літературної освіти в Україні, забезпечення шкіл кваліфікованими вчителями тощо [9].

Реформа шкільної літературної освіти в Україні 2010–2016 років передбачала значні зміни, спрямовані здебільшого на модернізацію освітнього процесу та підвищення якості освіти. Загалом нововведення сприяли покращенню шкільної літературної освіти, стимулювали інтерес учнів до літератури та сприяли їхньому загальному розвитку.

Список використаних джерел:

1. IX Волошинські читання. Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 95-річчя Інституту педагогіки НАПН України / за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : Педагогічна думка, 2021. 238 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728447/1/ВОЛОШИНСЬКІ%20%20ЧИТАННЯ-%202021%20Збірник%20матеріалів.pdf>
2. Ключок Г. Літературна освіта в новій українській школі: стратегія і тактика реформування. *Дивослово*. 2017. № 1. С. 7–11. URL: <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/2-0117.pdf>
3. Концепція літературної освіти в 11-річній загальноосвітній школі : Наказ МОН від 26.01.2011 р. № 58. *Директор школи (Шкільний світ)*. 2011. № 27/28. С. 58–63.
4. Нежива Л., Паламар С. Інноваційні технології в літературній освіті майбутніх учителів початкової школи. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 4 (31). С. 129–142. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/778/621>
5. Резнікова К. Стан шкільної літературної освіти України в період з 1991 по 1998 рр. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 1 (19). С. 1208–1217. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/8947/8994>

6. Резнікова К. Вектори інноваційного розвитку літературної освіти у XXI столітті. *Загальна педагогіка та історія педагогіки*. 2023. № 64. С. 25–27. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/64/part_1/4.pdf

7. Ситченко А. Літературна освіта школярів у викликах компетентнісного навчання. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 2 (29). С. 51–63. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2020.2.5>

8. Слизук О. Літературна освіта підлітків в Україні: психолого-педагогічні основи. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2019. № 7 (85). С. 45–48. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/Literary-education-of-teens-in-Ukraine-psychological-and-pedagogical-bases-O.-A.-Slyzhuk.pdf>

9. Степаненко О. Тенденції вивчення літератури у закладах загальної середньої освіти України у 30–90 роках XX століття. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 49. С. 38–43. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/49/part_2/8.pdf

PHILOLOGICAL SCIENCES

APPROACHES TO DEFINING STYLISTIC MEANS AND THEIR CLASSIFICATION

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ І ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ

Bozhana Hulian¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-10>

Мова – явище багатогранне і складне. Вона містить в собі численні засоби для вираження і оформлення думки. Мова літературних творів являється особливо цікавим предметом для вивчення. Художній текст несе певний сенс, закладений автором. Завданням слова у художній літературі є передача конкретної інформації. Проте, слово має естетичний вплив через художні образи. Стилiстичними засобами є ті форми, які можуть зробити висловлювання виразнішими.

Починаючи з найдавніших часів, стилістичні засоби були актуальними для дослідження. Численні теорії, нові наукові роботи і суперечки з'являються все частіше, адже мова еволюціонує, модернізується разом з людьми. Існує і багато визначень, щодо стилістичних засобів. Бабелюк О.А. вважає, стилістичний засіб являється вмісною комбінацією виражально-зображальних засобів, які набувають свого значення у контексті [1]. Стилiстичних засобів налічують дуже багато і всі вони різноманітні. Тим не менш, завдання і принцип один – порівняння подібності і відмінності. Автор вживає їх для наголошення чи виділення тексту, щоб зробити мову колоритнішою. Стилiстичний підхід не обмежується структурою та сенсом. Використання стилістичних засобів допомагає не перевантажувати мову, а робити її образно-зрозумілішою. З вище сказаного, можна зробити висновок, що стилістична фігура – це мовний зворот, орієнтований на збільшення емоційного забарвлення, образності та посилення виразності мовлення.

Інструментами посилення виразності є лексика, яка в свою чергу, дає інструменти (епітети, метафори, порівняння тощо). Стилiстичні фігури мови (антитеза, анафора, інверсія та інші), дають великі можливості посилення. Слова у контексті можуть відхилитися від значень, укладених у словнику, і набувати нових.

---

¹ Higher Educational Institution "King Danylo University", Ukraine

Одні і ті ж стилістичні засоби можуть бути віднесені до різних видів, тому існує не одна класифікація. Кожен науковець розділяє їх на свій погляд. Спроби класифікувати стилістичні засоби беруть початок ще з Стародавньої Греції. Перша класифікація належить Арістотелю:

1. Вибір слова (архаїзми, неологізми, запозичення тощо).
2. Комбінації слів (порядок слів, складні речення, ритм).
3. Фігури мови (антитеза, асонанс).

В.А. Кухаренко запропонувала іншу класифікацію. На основі рівнів мови вона виділила:

1. Фонографічний і морфологічний рівень (граматичні засоби).
2. Лексичний рівень (метонімія, метафора, епітет, гіпербола, іронія тощо).
3. Синтаксичний рівень (різні види речень з різними поєднаннями) [2].

Дж. Ліч, вчений з Британії, у своїй теорії наголошує на відхиленнях від мовних норм. У своїй класифікації він розглядає синтагматичні та парадигматичні відхилення. Але дослідники сфери мовознавства не розділяють цієї теорії, вважаючи, що більшість стилістичних засобів не виходять за межі мовних норм [4]. Ще одну класифікацію пропонує Крайнікова Т.С. Вона розділяє стилістичні засоби на прості (епітет, метафора) і складні (алегорія, оксюморон, символ, персоніфікація тощо) [3].

Найчастіше стилістичні засоби поділяють на три основні групи: фонетичні, лексичні, синтаксичні [4]. Серед найпоширеніших – алітерація, асонанс, звуконаслідування.

Лексична стилістика вивчає лексику вжиту у всі виявах її семантики. Основна її риса – це бінарне протиставлення значень слів. До основних лексичних засобів відносять: епітет, метафора, порівняння, метонімія, синекдоха, персоніфікація гіпербола, літота тощо.

У вище описаних класифікаціях використовуються різні підходи до групування стилістичних засобів. Кожна з цих класифікацій має певні переваги та недоліки, але кожна з них показує професіональний та сучасний рівень дослідження стилістичних засобів англійської мови.

Список використаних джерел:

1. Бабелюк О. А. Поетика постмодерністського художнього дискурсу: принципи текстотворення (на матеріалі сучасної американської прози малої форми). Київ, 2010. 422 с.

2. Стретович Т. П. Класифікаційне розмаїття видів метафор. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов.* 2017. Вип. 16. С. 232–239.

3. Крайнікова Т. С. Мова художнього твору. *Українська мова та література.* 2002. № 17-19. С. 13–16.

4. Leech G.N. Stylistics. A linguistic introduction to English fictional prose / G. Leech, M. Short – London : Pearson Longman, 2007. 425 p.

VERB CATEGORY OF TRANSITIVITY IN ENGLISH GRAMMAR AND DISCOURSE

ДІСЛІВНА КАТЕГОРІЯ ПЕРЕХІДНОСТІ У ГРАМАТИЦІ ТА ДИСКУРСІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Iryna Dilai¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-11>

Грамматична дієслівна категорія перехідності викликає постійну зацікавленість з боку мовознавців як категорія, яка вирізняється з поміж інших граматичних дієслівних категорій глибиною семантичних зв'язків, які дають підстави не лише розрізняти перехідні та неперехідні дієслова, а й пов'язати її з функцією у тексті [1; 2; 4; 5; 6; 8; 9].

Синтаксично перехідність вказує на кількість та тип аргументів предиката у реченні. Назагал виділяють два типи предикатів: неперехідні (з одним регулярним аргументом – суб'єктом), та перехідні (з двома регулярними аргументами – суб'єктом та об'єктом) [4, с. 2]. Проте існують дієслова, які можуть вживатися як в перехідних, так і в неперехідних конструкціях [4, с. 4–5]. У синтаксисі спорідненим поняттям з перехідністю є валентність дієслова. Якщо перехідність вказує на кількість регулярних аргументів та на тип предиката, валентність вказує лише на кількість регулярних аргументів [4, с. 3]. Таким чином, неперехідні дієслова – одновалентні, одноперехідні – двовалентні, двоперехідні – трьохвалентні. Детальний аналіз валентності англійських дієслів знаходимо у Т. Гербста [7].

У системно-функційній граматиці М. Геллідея категорія перехідності трактується як ключова функційна категорія, яка забезпечує реалізацію однієї з основних мовних метафункцій – відображення та конструювання людського досвіду як потоку змінних подій та процесів [5; 6]. Саме завдяки категорії перехідності відбувається перенесення дії від суб'єкта на об'єкт, що забезпечує «квант зміни у потоці подій, що конструюють людський досвід» [5, с. 212]. Система перехідності надає лексико-граматичні ресурси для конструювання кванта зміни у потоці подій як фігури – конфігурації елементів, у центрі яких процес. М.А.К. Геллідей пропонує типологію процесів, яка включає шість видів: матеріальні, ментальні, вербальні, поведінкові, релятивні та екзистенційні [5; 6]. Типи процесів залежать від регістру, а також змінюються у ході розгортання

¹ Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

тексту [5, с. 220]. Найбільше перехідних дієслів є серед матеріальних процесів (doings), які, окрім активного джерела енергії – актора, охоплюють ще одного учасника – ціль (Goal), або пацієнс (Patient)), на якого процес поширюється [5]. Існує два види репрезентації перехідних процесів: 1) операційні, що відповідають активному стану, 2) рецептивні, що відповідають пасивному стану. В активному стані актор є темою висловлення, натомість у пасивному стані актор є ремою і може бути опущений [5; 6].

На відміну від традиційного структурного підходу до перехідності як категорії, утвореної внаслідок бінарної опозиції, системно-функційна граматики розглядає перехідність як семантичний континуум. Ступінь перехідності залежить від того, наскільки дія впливає на свій об'єкт. Тому, окремі дієслова, на зразок *see*, мають «низьку» перехідність, а окремі, на зразок *kill*, – «високу». П.Дж. Гоппер та С.А. Томпсон семантичні та формальні ознаки, які визначають ступінь перехідності [8]. Так вищу перехідність матимуть структури, в яких наявні два або більше учасників, дієслова є кінетичними – передають дії, а не стани, наявні аспектуальні характеристики завершеності або моментальності дії, наявна волітивність, ствердження, дійсний спосіб, висока агентивність, об'єкт зазнав повного впливу, об'єкт є персоналізованим. Хоча традиційно дієслова *hug* та *like* є перехідними, проте, у першого ступінь перехідності вищий, оскільки воно виражає кінетичну дію, в той час, як останнє виражає стан: пор. *I hugged Sally, I like Sally*. У першому випадку Селлі зазнала впливу дії, у другому – ні [8].

Характерною дискурсною функцією перехідності є те, що висока перехідність свідчить про висування фокусу уваги на передній план (foregrounding), низька – про відсування на задній план (backgrounding) [8, с. 251]. Наприклад, у складному реченні *I'd pretended not to believe Eurycleia when she told me that it was Odysseus who'd killed the Suitors* [3, с. 78], дієслово *kill* свідчить про високу перехідність і концентрацію уваги саме на цій дії у реченні, коли усі інші дієслова мають нижчу перехідність, і дії, ними виражені, сприймаються, як другорядні.

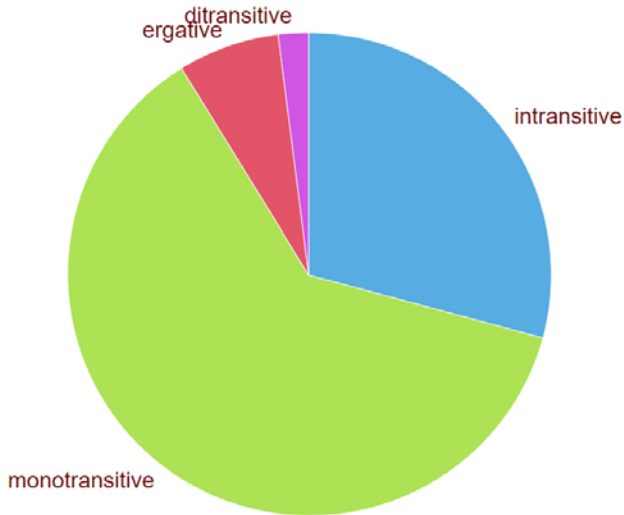
Т. А. ван Дайк стверджує, що аналіз розгортання дії-процесу в дискурсі – один з методів критичного дискурсного аналізу [10]. Аналіз перехідності, або транзитивності (transitivity analysis), широко застосовується як аналітичний метод в дискурсному аналізі [5; 6; 8; 9].

Ми простежили різні моделі перехідності в тексті роману «Пенелопіада» М. Етвуд [3]. Встановлено, що у тексті переважають матеріальні процеси, виражені дієсловами *make, go, get, take, come, give, try, use, eat, bring, call, kill, weave, throw, sail, play, rape, send, carry, hang* тощо. Для матеріальних процесів у романі найхарактернішими є

одноперехідні моделі (рисунок 1). Це свідчить про динамічність оповіді твору через часте перенесення дії із суб'єкта на об'єкт.

MATERIAL-TYPE

Рис. 1. Моделі перехідності матеріальних процесів у романі «Пенелопіада» М. Етвуд

Таким чином, перехідність як особлива категорія англійського дієслівна, яка поєднує граматичні, семантичні та функційні ознаки, є релевантною та вагомою категорією для дискурсології та наратології,

Список використаних джерел:

1. Вихованець І. Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті. Київ : Наукова думка, 1988. 255 с.
2. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Донецьк : ДонНУ, 1996. 662 с.
3. Atwood M. The Penelopiad. Canongate Books Ltd. 2005.
4. Dixon, R.M.W., Aikhenvald A. Y. Introduction. Changing Valency: Case Studies in Transitivity, Dixon, R.M.W., A. Y. Aikhenvald (Eds). Cambridge : CUP, 2000. P. 1–29.
5. Halliday M. A. K., Matthiessen C. Halliday's Introduction to Functional Grammar. 4th ed. Routledge, London, 2014. 808 p.

6. Halliday M. A. K., Matthiessen C. *Construing Experience through Meaning: A Language-Based Approach to Cognition*. Open Linguistics Series, Continuum, London, 1999. xiii + 657 p.

7. Herbst Th., Heath D., Roe I. F. et al. *A Valency Dictionary of English: a corpus-based analysis of the complementation patterns of English verbs, nouns and adjectives*. Mouton de Gruyter, 2004. 961 p.

8. Hopper P. J., Thompson S. A. Transitivity in grammar and discourse. *Language*, 1980. Vol. 56. № 2. P. 251–299.

9. Thompson G. *Introducing Functional Grammar*. (2nd Ed). London : Arnold, 2004. 313 p.

10. Van Dijk T. A. *Discourse and Power*. Basingstoke and New York : Palgrave Macmillan, 2008. 308 p.

THE STYLISTIC FUNCTION OF PHONOSEMANTISM

СТИЛІСТИЧНА ФУНКЦІЯ ФОНОСЕМАНТИЗМУ

Andrii Redkva¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-12>

Майже всі галузі науки так чи інакше досліджують звуки. Але найактивніше такими дослідженнями займається фоносемантика. Предметом вивчення фоносемантики є звукозображальна система мови, у якій аналізуються зв'язки між звуком і значенням лексичної одиниці. Фоносемантика розглядає три типи фонетичних одиниць: фонем, фонетичні ознаки та сполучення фонем (фонестеми).

У складі слова фонема може нести ще додаткову інформацію, яка не обов'язково буде змістовною. Це може бути інформація про деякі характерні риси мовця, його відношення до слухача та інше. Мовознавці особливо виділяють «звукову стилістику», а в її складі «фонологічну стилістику» на тій підставі, що звуки, поряд зі своєю головною, змістовною функцією, мають ще дві стилістичні функції – експресивну та апелятивну [1, с. 135].

Експресивна функція полягає в характеристиці мовця. Так вживання звуків на певний лад може свідчити про те, що мовець манірний, хизується, вихваляється або поводить зверхньо. Також специфічна вимова звуків може свідчити про регіональну приналежність (наприклад, різна вимова одного і того ж звука у німецьких діалектах, які поширені на певних територіях), або національну приналежність (американський та британський варіант англійської мови).

Апелятивна стилістична функція полягає в тому, щоб пробудити, викликати у співбесідника певні почуття. Сюди лінгвісти відносять такі засоби, які сприяють розрізненню емоційно-забарвленої лексики та емоційно-нейтральної, спокійної [1, с. 135].

У складі слова звуки можуть викликати певні різноманітні асоціації, причому одні звуки будуть викликати певні асоціації, які будуть відрізнятися в асоціації, викликаних іншими звуками. Тут може відігравати значення зв'язок між звуком і позначуваними предметами та явищами. Також можуть даватись ознаки фізичні і артикуляційні якості звуків, тобто їхній поділ на свистячі, шиплячі, губні, дрижачі, носові і т.д.

---

¹ Halytsky Applied College named after Vyacheslav Chornovil, Ukraine

Дуже часто дослідження стилю нехтують графічними та фонетичними аспектами. Проте така наука як фоностилістика спеціально займається звуковими ефектами мови, аналізує вживання фонем у різних стилях, їхню сполучуваність і співвідношення. Однак увага зосереджена на певних літературних жанрах і, як правило, на мовних систематичних аспектах. Фонетичний рівень традиційно відіграє особливу роль у поезії. Тут згадуються алітерації чи рими, які створюють певний зміст через співзвучність, що може мати ефект незалежно від змісту тексту. Крім того, звуки часто підсилюють цей самий зміст тексту. Проте не варто забувати, що фоносемантизм не усвідомлюється мовцями певної мови в повній мірі і тому має досить загальний характер.

Дослідивши вживання різноманітних звуків у поетичних творах декількох мов, вчені встановили, що сонорні [л] та [м] будуть частіше зустрічатися в поезії із ніжним характером, і рідше в поезії з агресивним. А от звуки [к], [т] та [р] будуть навпаки переважати у поезії агресивного характеру та поступатися в поезії ніжного [2, с. 273].

Так, дослідження прозових і поетичних творів німецької літератури, здійснене О. В. Найдеш, продемонструвало, що у текстах мінорної (негативної) тональності переважають початкові фонестеми з фонемою [r], типу [fr-], [pr-], [gr-] та інші, а у поетичних творах мажорної (позитивної) тональності кількісну перевагу мають фонестеми з фонемою [l], типу [bl-], [gl-], [fl-] та інші. Досліджувані фонестеми з провідною початковою фонемою [f], типу [fr-], [sp-], [fv-] та ін., мають підвищену частоту у текстах негативної тональності порівняно з позитивною [3, с. 44].

Для того, щоб звуки ставали одним із художніх засобів в поетичному творі, вони повинні певним чином групуватися і повторюватися. Тому звуко символізм виявляється тісно пов'язаним з іншими виражальними якістьми одиниць інших рівнів: лексико-семантичного, синтаксичного, а також поетичного, тобто ритмом, римою та іншими.

Отже, можна зробити висновок, що звукові засоби мови володіють значними стилістичними можливостями та здатні реалізувати їх в складі інших мовних одиниць і у взаємодії з ними.

Для нашого дослідження фонестемної лексики у публіцистичних текстах, а саме у промовах політиків Австрії (Александр ван дер Беллен і Гайнц Фішер) та Німеччини (Ангела Меркель і Йоахім Гаук), було проаналізовано 120 промов із загальною кількістю слововживань 203 652 слова. У них було виявлено загалом 11 888 одиниць фонестемної лексики (далі о.ф.л.). Відібраний нами матеріал для дослідження та виявлена в ньому фонестемна лексика були проаналізовані зі стилістичного погляду. Попри те, що публіцистичні тексти, а саме промови німецькомовних політиків, відрізняються від поетичних текстів

відсутністю рими, алітерації, що унеможлиблює групування і повторення звуків та реалізацію звукосимволізму як художнього засобу тією ж мірою як і в поезії, вважаємо, що фонестемна лексика промов виконуватиме значну стилістичну функцію та відіграватиме важливу роль у формуванні певних асоціацій у слухачів.

Виписані 11 888 о.ф.л. було проаналізовано щодо їхніх стилістичних компонентів маркування. Враховуючи, що досліджені тексти є офіційними промовами політиків, як на державному, так і на міжнародному рівні, очікувано встановлюємо, що наявна фонестемна лексика здебільшого представлена стандартними лексичними одиницями загального вжитку. Проте у ній також можна відстежити лексеми із певним стилістичним компонентом. Наприклад, серед о.ф.л. досліджених промов знаходимо такі слова як: *fragil* (крихкий), *fressen* (пожирати), *fruchtbar* (плідний), *glasklar* (зрозуміло, прозоро), *spöttisch* (глузливо), *stürzen* (скидати). Ці слова володіють більшою стилістичною конотацією, а для деяких з них у словнику «Duden» знаходимо помітку із стилістичною оцінкою «піднесений» (тобто слова, що вживаються в урочистих випадках та іноді в літературі). Також у промовах політиків виявлено наступні лексичні одиниці із стилістичними компонентами маркування: *Krämer* (продавець) – «характерний для певної місцевості, застарілий»; *Primus* (найкращий учень) – «застарілий»; *Quatsch* (маячня) – «недбало зневажливий»; *schnoddrig* (хвалькуватий) – «розмовно зневажливий»; *Knechtschaft* (рабство) – «піднесений зневажливий»; *klaffen* (голосно і багато базикати) – «*norddeutsch umgangssprachlich*»; *gnädig* (милосердний) – «часто іронічний, або релігій». Незважаючи на те, що зазвичай у своїх промовах політики Австрії та Німеччини використовують загальноновживані мовні одиниці, іноді ми можемо спостерігати використання слів із стилістичним маркером «освітня мова» (тобто слова, здебільшого іншомовні, які вимагають високого загальноосвітнього рівня). У досліджених промовах це такі лексеми: *Prosperität* (процвітання), *Pluralität* (множинність), *trist* (сумний). Окремо в цій групі слів варто виділити лексему *Klischee* (кліше), якій «Duden» дає стилістичну оцінку «освітньо принизливий», а також і «друкарський жаргон». Жаргон та професійна мова теж присутні у досліджених промовах: *plädieren* (послатися) – «юридична мова»; *Sparte* (відділ галузі, сфера) – «жаргон»; *Frustration* (розчарування) – «психологія»; *prognostizieren* (передбачити) – «жаргон, термінологія».

Отже, на основі проведеного аналізу, можемо стверджувати, що у промовах політиків виявлена фонестемна лексика із різними стилістичними компонентами маркування задіюється у стилістичній функції тексту.

Однак, варто пам'ятати, що незважаючи на додаткові стилістичні компоненти певних лексем, фонестеми і фонестемна лексика власне і є носіями певного, позитивного чи негативного, емоційно-конотативного забарвлення. Тому кількість фонестемної лексики, а також її мажорна чи мінорна тональність, відіграватимуть помітну роль у сприйнятті промови слухачем. Кожна фонестема характеризується певним набором символічних значень, нацарування яких у тексті буде тим інструментом, який здатний впливати на продукування певної світоглядної ідеї у слухача.

Список використаних джерел:

1. Драгінда О. В. Фоностилістичні засоби у віршовому перекладі. *Мовні і концептуальні картини світу*: збірник наук. праць. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2004. Вип. 12. С. 135–138.
2. Кушнерик В. І. Фоносемантизм у германських і слов'янських мовах. Чернівці : Рута, 2004. 370 с.
3. Найдеш О. В. Фоностилістичні особливості фонестемної лексики німецької мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 2 (47). С. 42–45.

STYLISTIC DEVICES IN THE NOVEL "NO LONGER HUMAN" BY OSAMU DAZAI

Denys Riazanov¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-13>

Stylistic devices undoubtedly play one of the leading roles in ensuring the imagery of literature, and also reflect the personality and creativity of the writer. Translating stylistic devices is not an easy task and even a challenge for translators, because it is quite difficult to find a match for a metaphor, simile, hyperbole, personification, repetition or any other trope in a particular language. Therefore, translation authors sometimes use descriptive rather than literal translations. At the same time, there are many correspondences of stylistic techniques. Some of them are verbatim, or almost verbatim, and some contain words with a different meaning, although they carry the same semantic load.

Comparing the tools of different languages, even the most remote ones, is possible only by comparing the functions that different language tools perform. Therefore, the accuracy of the translation lies in the functional, not formal correspondence of the original [1; 15].

Japanese fiction has been attracting attention of the whole world for ages because it demonstrates life of Japan, showing a special culture and traditions of this charismatic country. Osamu Dazai is a bright representative of Japanese writers' society. His books are translated into many languages and they are really popular.

Thus, the research material is the text of the English translation of Osamu Dazai's novel "人間失格 *Ningen Shikkaku*", 1948 – "*No Longer Human*", 1958 by Donald Keene. In the course of studying the text of this translation, such stylistic devices as metaphor, simile, hyperbole, and personification were found. The results of the study are shown in a table where English stylistic devices are presented in sentences, as well as in parentheses the corresponding sentences from the original text in Japanese. Examples of tropes show exactly how the author of the translation demonstrates his creative vision and shows his professionalism in achieving the best result.

It can be concluded that in some cases such stylistic devices as metaphor, simile, hyperbole and personification were translated verbatim, in some cases the translator did not use tropes in the translation of stylistic devices due to the lack of language correspondences, in some cases, on the contrary, he used

---

¹ Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukraine

tropes that were not in the original Japanese version for a more vivid transmission of thought, but in most cases the stylistic techniques of the Japanese language in the translation were matched to English.

Table

"Stylistic techniques in the text of the story "人間失格 Ningen Shikkaku" and in the texts of its English translation by Donald Keene "No Longer Human", 1958 [2]

Stylistic device	Quotes from the text (1) from the original text in Japanese; 2) from the text of the English translation, containing stylistic devices
Metaphor	<p>1) «A grinning monkey-face.» («猿の笑顔だ。») 2) «Although I had a mortal dread of human beings I seemed quite unable to renounce their society.» («自分は、人間を極度に恐れているながら、それでいて、人間を、どうしても思い切れなかったらしいのです。») 3) «I felt as if I had seen the world before me burst in an instant into the raging flames of hell.» («自分は、世界が一瞬にして地獄の業火に包まれて燃え上るのを眼前に見るような心地がして、わあっ！») 2) «I can never forget the indescribably crafty shadow that passed over Flatfish’s face as he laughed at me, his neck drawn in.» («自分は、その時の、頸くびをちぢめて笑ったヒラメの顔の、») </p>
Simile	<p>1) «...it has not even a bird’s weight. It is merely a blank sheet of paper, light as a feather...» («も無く、それこそ、鳥のようではなく、羽毛のように») 2) «..., but I see in the face of the human being raging at me a wild animal in its true colors, one more horrible than any lion, crocodile or dragon.» («自分は怒っている人間の顔に、獅子ししよりも鱷わによりも竜よりも、もっとおそろしい動物の本性を見るのです。») 3) «The fear of human beings continued to writhe in my breast – I am not sure whether more or less intensely than before – but my acting talents had unquestionably matured.» («自分の人間恐怖は、それは以前にまさるとも劣らぬくらい烈しく胸の底で蠕動ぜんどうしていましたが、しかし、演技は実ののびのびとして来て、教室にあつては、いつもクラスの者たちを笑わせ、教師も、このクラスは大庭さえないないと、とて</p>

もいいクラスなんだが、と言葉では嘆じながら、手で口を覆って笑っていました。»))

4) «Nevertheless, it was with very much the sensation of treading on thin ice that I associated with these girls.» («女とばかり遊んで育ったといっても過言ではないと思っていますが、それは、また、しかし、実に、薄氷を踏む思いで、その女のひとたちと附合って来たのです。»))

5) «One autumn evening as I was lying in bed reading a book, the older of my cousins – I always called her Sister – suddenly darted into my room quick as a bird, and collapsed over my bed.» («また、或る秋の夜、自分が寝ながら本を読んでいると、アネサが鳥のように素早く部屋へはいつて来て、いきなり自分の掛蒲団の上に倒れて泣き、»))

6) «I have often felt that I would find it more complicated, troublesome and unpleasant to ascertain the feelings by which a woman lives than to plumb the innermost thoughts of an earthworm.» («このアネサに限らず、いったい女は、どんな気持で生きているのかを考える事は、自分にとって、蚯蚓みみずの思いをさぐるよりも、ややこしく、わずらわしく、薄気味の悪いものに感ぜられていました。»))

7) «This one looks like a horse out of hell.» («地獄の馬みたい»))

8) «I never could think of prostitutes as human beings or even as women. They seemed more like imbeciles or lunatics.» («自分には、淫売婦というものが、人間でも、女性でもない、白痴か狂人のように見え、そのふところの中で、自分がかえって全く安心して、ぐっすり眠る事が出来ました。»))

9) «...if the world, like the sea, had depths of a thousand fathoms, this was the kind of weird shadow which might be found hovering here and there at the bottom.» («軽蔑の影にも似て、それとも違い、世の中を海にたとえると、その海の千尋ちひろの深さの箇所、そんな奇妙な影がたゆとうていそうで、何か、おとなの生活の奥底をチラと覗のぞかせたような笑いでした。»))

<p>Hyperbole</p>	<p>1) «What a dreadful child!» (« 「なんて、いやな子供だ」 »)</p> <p>2) «...but I have always felt as if I were suffering in hell.» (« と人に言われて来ましたが、自分ではいつも地獄の思いで、 »)</p> <p>3) «Her voice was innocent, but it cut me to the quick.» (« 無心の声でしたが、これがまた、じんと骨身にこたえるほどに痛かったのです。 »)</p> <p>4) «I had sunk to the bottom» (« それこそ「沈み」に「沈み」 »)</p>
<p>Personification</p>	<p>1) «I think that even a death mask would hold more of an expression, leave more of a memory.» (« 所謂いわゆる「死相」というものにだって、もっと何か表情なり印象なりがあるものだろうに »)</p> <p>2) «She gave me the impression of standing completely isolated; an icy storm whipped around her, leaving only dead leaves careening wildly down.» (« そのひとも、身のまわりに冷たい木枯しが吹いて、落葉だけが舞い狂い、完全に孤立している感じの女でした。 »)</p> <p>3) «Just outside the apartment window was a kite caught in the telegraph wires; blown about and ripped by the dusty spring wind, it nevertheless clung tenaciously to the wires, as if in affirmation of something.» (« アパートの窓のすぐ近くの電線に、奴風やっこだこが一つひっからまっついていて、春のほこり風に吹かれ、破られ、それでもなかなか、しつこく電線にからみついて離れず、何やら首肯うなずいたりなんかしているので、自分はそれを見る度毎に苦笑し、赤面し、夢にさえ見て、うなされました。 »)</p>

References:

1. Bukriienko A. O., Komisarov K. Yu. (2014). Teoriia i praktyka perekladu. Yaponska mova [Theory and practice of Japanese translation]: textbook. Kyiv: Dmitro Buraho Publishing House, vol. 1, 316 p.
2. No Longer Human by Osamu Dazai (translated by Donald Keene). Available at: <https://pdflake.com/wp-content/uploads/2022/09/No-Longer-Human-PDF.pdf>

TEACHING WRITING TO ESP LEARNERS: APPROACHES AND CHALLENGES

Larysa Sazanovych¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-14>

The objective of this paper is to highlight the existing approaches to teaching writing and the problems which ESP learners and teachers face.

For ESP learners (English for specific purposes), writing is not just one of the four language skills alongside speaking, listening, and reading, it is also an essential skill in a work environment since writing well makes it easier to express thoughts in an informative, and understandable manner. However, teachers frequently face students' unwillingness to practice writing. To the three causes of learners' problems which Boukhatem Nadera partially relates to poor classroom planning and, partially, to the lack of motivation on the part of ESP learners [1], we would also add the choice of approach to teaching writing on the part of a teacher. The latter is not always a simple decision to make.

In "Learning Teaching", Jim Scrivener notably starts the chapter on writing by questioning whether it is possible to teach writing skills at all. Further, he reveals the cause of his skepticism: "For many teachers, the answer seems to be mainly by setting a writing task, leaving the students to do it <...> then collecting it and marking it" [6, p. 193]. Consequently, given the extensive use of this simplified approach to teaching how to write, a brief overview of the current methods of instruction is required.

Contemporary methodological literature mostly focuses on two main approaches: the process approach and the product approach for teaching writing.

When teachers employ the process approach, they lead learners through the natural stages that authors take to finalize their work. The process of writing prioritizes the writing procedure over the final product. Since the learners receive feedback in the moment of writing and they have enough time to accomplish multiple writing stages, it helps improve. Nevertheless, Jeremy Harmer claims reasonably that "one of the disadvantages of getting students to concentrate on the process writing is that it takes time. <...> There are times when process writing is simply not appropriate, either because classroom time is limited, <...> or <...> we want them to compose a letter <...> on the spot" [4, p. 258]. So, the product approach compels the writer to put more emphasis on the final product – the text – rather than on creative activities that lead to it.

---

¹ Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University, Ukraine
Palacký University, Czech Republic

Harmer also states that choosing the most effective method or approach for a given teaching situation can be quite a challenging task since it widely depends on the age, character type, cultural background, and academic aptitude of the learners. All of which results in the understanding of the importance of students' needs analysis [Ibid, p. 95–97].

While methodologists continue to debate the precise definition of ESP [5], one thing remains abundantly clear: ESP is a learner-focused approach to teaching English in a particular area of activities. As Tony Dudley-Evans accentuates "ESP is centered on the language appropriate to these activities in terms of grammar, lexis, register, study skills, discourse and genre" [2]. Therefore, learners' needs and methods of instruction are quite specific and varied. For instance, learners of English for Academic Purposes mainly aim at lengthy written forms such as essays, theses, and research paper, the production of which often takes more than one month of thinking and rethinking. Nevertheless, for other ESP learners time is of the essence. Medical practitioners or businesspeople lack the time to hone their writing skills and would benefit more from going the other way around. Many of them do not need to self-express themselves through writing, they need the final, polished document that serves some specific function like arranging a meeting or making a referral for counseling. Most of the time, a piece of writing is completed in one sitting without any breaks or revisions.

Like Ros Wright [7], a freelance editor and materials writer, specializing in English for Medical Purposes, we concur with Dudley-Evans who recommended using real tasks from the given discipline to create effective ESP courses [*Cit. ex.*, 5]. The aim is to shift the focus from a broad variety of common English onto the language which these learners deal with in their mundane high-frequency tasks at work, for instance, official letters, emails, memos, blogs, reports, case histories, referrals, etc.

At this point, there is some more to consider: "Are the learners already in-work and fully aware of their operational needs or are they pre-experience learners who are taking ESP course because it is on their mandatory curriculum"? Evan Frendo, a training consultant working in the fields of Business English and ESP, believes that pre-experience learners are frequently terse in the discourse of the professional community, even in their first language. The aim should therefore be to "expose students to a target discourse community and help them become members of that community" [3].

Thus, ESP learners' needs analysis should underlie a methodology and approach to teaching writing skills to increase learners' motivation and teaching outcomes.

References:

1. Boukhatem N. (2018). Investigating ESP Students' Writing Problems. The case of the management school of Tlemcen. *International Conference on Social Science, Humanities and Education – 2018* (Berlin, December 21-23, 2018). Available at: <https://www.dpublication.com/wp-content/uploads/2019/01/ICSHE-2-V-206.pdf> (accessed May 11, 2024).
2. Dudley-Evans T. (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach*. Cambridge University Press, 320 p.
3. Frendo E. (2012). *How to Teach Business English*. Essex, England: Pearson Education Limited, 162 p.
4. Harmer J. (2001). *The Practice of English Language Teaching* (3rd ed.). Harlow: Longman, 384 p.
5. Laurence A. (1997). English for specific purposes: What does it mean? Why is it different?. *On-CUE*, 5, 9–10. Available at: https://www.researchgate.net/publication/267631304_English_for_specific_purposes_What_does_it_mean_Why_is_it_different#fullTextFileContent (accessed May 11, 2024).
6. Scrivener J. (2005). *Learning Teaching* (2nd ed.). Oxford: Macmillan Publishers Limited, 432 p.
7. Wright, R. How to Write: ESP: Adopting an Appropriate Methodology. Available at: <https://www.onestopenglish.com/methodology-the-world-of-elt/how-to-write-esp-adopting-an-appropriate-methodology/553156.article> (accessed May 11, 2024).

PHONETIC DIFFICULTIES IN LEARNING ENGLISH AT THE INITIAL STAGE IN NON-CORE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

ФОНЕТИЧНІ СКЛАДНОЩІ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ У НЕПРОФІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Iryna Stohnii¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-15>

Вивчення іноземних мов – складний когнітивний процес, який включає в себе опанування такими видами мовленнєвої діяльності як говоріння, аудіювання, читання й письмо.

Як відомо, опанування будь-якої мови починається з її слухового сприйняття, а основи формування фонетичних навичок – уміння сприймати на слух звуки мови та її інтонаційні особливості, закладаються на початковому етапі вивчення у середній школі з подальшим їх удосконаленням у закладах професійно-технічної та вищої освіти.

Постановка вимови іноземної мови – складне завдання, що вимагає від викладача знання не тільки фонетичної системи мови, що викладається, а й рідної, адже їхнє зіставлення дає можливість прогнозувати типові помилки тих, хто вивчає іноземну мову, і більш ефективно долати складнощі, що виникають у процесі навчання [1].

При вивченні англійської мови більшість студентів на початковому етапі навчання у немовному закладі вищої освіти мають певні труднощі з розумінням і сприйняттям англійської мови на слух, хоча можуть читати й розуміти професійно орієнтовані тексти, виконувати лексичні вправи, вправно відповідати на питання, письмово висловлювати свої думки.

Вчені поділяють усі труднощі аудіювання на суб'єктивні (пов'язані із індивідуально-віковими особливостями студентів); мовні або об'єктивні (фонетичні, лексичні, граматичні); труднощі, зумовлені умовами сприймання (темп повідомлення, об'єм тексту, тривалість звучання, джерело аудіотексту, наявність невідомих слів) [2].

До основних фонетичних складнощів при вивченні англійської мови можна віднести такі:

---

¹ The National Academy of Statistics, Accounting and Audit, Ukraine

– асиміляція приголосних звуків – фонетичне явище, при якому відбувається артикуляційне уподібнення звуків один одному в межах слова або словосполучення (напр.: [tri:] tree – [θri:] three);

– елізія – повна втрата звуків, як голосних, так і приголосних (напр.: ['meds(ə)n] medicine; ['vedʒtəbl] vegetable);

– редукція голосних – явище послаблення вимови ненаголошеної голосної (напр. [tə'mɑ:təʊ] tomato; ['bju:tɪf(ə)l] beautiful) тощо.

Крім того, певні фонетичні складнощі виникають при вивченні англійської мови на початковому етапі у немовному закладі вищої освіти через різний рівень підготовки студентів, їх недостатнє вміння розрізняти графічне зображення слова з вимовою та вміння читати знаки транскрипції.

Артикуляційні труднощі часто виникають через наявність певних звуків англійської мови, дифтонгів та трифтонгів зокрема, і їх відсутність у рідній, диференціації фонем через їх акустичну схожість тощо. Відмінності в інтонуванні речень також викликають певні складнощі.

Одними із ключових методів подолання мовленнєвих труднощів є комунікативний метод, спрямований на розвиток вміння чути і слухати співрозмовника, висловлювати свої думки, ставити запитання й відповідати на них, а також метод вивчення англійської мови на слух, зосереджений на розвиток навичок аудіювання через активне прослуховування підготовленого аудіоматеріалу.

Сучасні підручники та навчальні посібники містять завдання, спрямовані на розвиток артикуляційних навичок та навичок аудіювання.

Інтернет-ресурси пропонують різноманітний навчальний матеріал для розвитку мовленнєвої діяльності студентів. Використання он-лайн словників на заняттях дає змогу не тільки швидко знайти слово, його переклад, тлумачення, використання у контексті, а й побачити транскрипцію та почути його звучання.

Доречним є на заняттях з іноземної мови використання вправ на розвиток артикуляційного апарату – промовляння скоромовок, зачитування віршів з різною інтонацією, читання вголос текстів різної складності, проведення фонетичних хвилинок на початку заняття, прослуховування уривків з аудіокниг, пісень, перегляд коротких навчальних відеофільмів тощо.

Список використаних джерел:

1. Цветаева О., Знанецька О. Фонетичні складнощі мови у студентів немовних спеціальностей. *Людознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2018. № 38. С. 340–349.

2. Міхенко Ю., Пономаренко О. Фонетичні труднощі англомовного аудіювання та шляхи їх подолання. The Challenges and Prospects for Foreign Language Education in the Twenty-First Century. All-Ukrainian student scientific and practical Internet-conference (April 12-16, 2021). Zhytomyr : IFZSU, 2021. P. 21–23.

3. Колесник О. С., Гарашук Л. А., Гарашук К. В. Теоретична фонетика англійської мови : навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2015. 226 с.

**CONCEPTUAL METAPHOR 'ANGER IS AN OPPONENT':
IS IT PRESERVED IN TRANSLATION INTO UKRAINIAN?
(BASED ON FRANK HERBERT'S DUNE)**

Roman Khmelnytskyi¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-16>

The emotion of *anger* is a common and basic emotion that plays a significant role in a life of a human. Researchers analyzed this topic in different scientific fields. In cognitive linguistics anger is represented by an emotion concept ANGER and it was investigated by Lakoff and Kövecses [5], Wiezbicka [6] and others. However, the issue of variation of conceptual metaphors in the genre of translation has not yet become a subject of research and this abstract addresses the issue of reviewing if the conceptual metaphor 'ANGER IS AN OPPONENT' that represents emotion concept ANGER preserves the meaning of the original conceptual metaphor in the translation into Ukrainian. The illustrative material utilized for analysis was the novel "Dune" authored by Frank Herbert.

This paper attempts to describe the differences and similarities of conceptual metaphors in source and target languages. It is proposed to use the approach introduced in the work of Lakoff and Johnson [4]. Also, the method to determine conceptual metaphor 'ANGER IN AN OPPONENT' is based on the chapter published by Lakoff and Kövecses [5].

In general understanding, within our cultural paradigm, anger is perceived as a negative emotion that triggers unwanted physiological reactions, disrupts normal functioning of the individual, and can also be dangerous to others. In the consciousness of an angered person who is aware of these consequences, anger is seen as a sort of an opponent [5, p. 205].

The metaphor "ANGER IS AN OPPONENT" is based on the following correspondences: the source domain is STRUGGLE, the target domain is ANGER, where the opponent represents anger, victory is defined as gaining control over anger, defeat signifies being controlled by anger, surrender means allowing anger to take control of you, and the pool of resources needed for victory is the energy required to control anger [5, p. 206].

The results of corpus analysis based on large corpora and standard newspapers and magazines in the four languages for the past 10 years yielded that ANGER IS AN OPPONENT conceptual metaphor is the third most used

---

¹ National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

way to verbalize the emotion concept ANGER in American English [3, p. 348]. The conceptual correspondences of ANGER IS AN OPPONENT will be applied in this research.

The analysis revealed 17 text fragments with the conceptual metaphor ANGER IS AN OPPONENT in Frank Herbert's *Dune*. The translator preserved the conceptual metaphor in 9 text passages. For example, the following text piece: '*Languidly, **controlling his rage with difficulty**, the Baron waved his hand toward the young man...*' [1] – «*Ледве стримуючи гнів, Барон махнув рукою юнакові...*» [2] has the correspondence of conceptual metaphor ANGER IS AN OPPONENT as follows: STRUGGLE WITH THE OPPONENT IS TRYING TO KEEP CONTROL OVER ANGER. Another example is '***Rage overcame Shaddam IV***' – «*Гнів охонув Шаддама IV*» represents lose of control and can be characterized by the next correspondence of a concept metaphor LOSING THE STRUGGLE IS LOSING CONTROL. Also, the subsequent corresponding conceptual metaphor as OPPONENT 1 BEING AFRAID OF OPPONENT 2 IS THE RATIONAL SELF BEING AFRAID OF ANGER is represented with the following text pieces: '*The Baron lowered his gaze, **frightened by the Imperial anger***'. – «*Барон потупив очі, наляканий гнівом Імператора*».

In case of the differences in conceptual metaphor ANGER IS AN OPPONENT between English text and Ukrainian translation, there were 8 text fragments that will be discussed further. All of the following contexts represent the conceptual metaphors that are known to convey emotion concept ANGER.

ANGER IS A FLUID IN A CONTAINER metaphor can be used in translation as this conceptual metaphor is considered to be one of the most widespread to verbalize emotion concept ANGER. For instance, '*It took Halleck a moment to put down the **upsurge of rage that threatened to overcome him***' – «*Галлекові знадобився певний час, аби вгамувати гнів, що враз затонув його*». By way of comparison, in translation the metaphor LOSING CONTROL IS THE LIQUID GOING OUT OF THE CONTAINER was used in contrast to LOSING THE STRUGGLE IS LOSING CONTROL in original English text. In each instance the main focus of the metaphors is *control* (losing control).

Also, the emotion concept ANGER can be considered in regards to the *control* but with danger to others in case of losing of control. '*Paul stilled a cold, piercing anger, said:...*' – «*Угамувавши холодну, люту злість, Пол сказав:...*». In the original version 'still' refers to 'calming down', to 'silence' the opponent (maintain *control* in a struggle) while in the translation the word «угамувати» means 'to force someone to quiet down'. The adjective that describes the anger is closer to 'fierce', so the conclusion can be drawn that

conceptual metaphor ANGER IS A DANGEROUS ANIMAL is used in the translation.

Lastly, there are 3 text passages with a different meaning of anger. For example, '*Anger shot through him*' – «*Гнів пройшов крізь нього*». There is no struggle but anger is still considered as a person: ANGER IS A PERSON. Curiously enough the next text pieces '*Paul faced the old woman, holding anger in check*'. «*Пол опинився сам на сам зі старою, і щоки в нього спалахнули гнівом*» have different metaphors and Ukrainian passage is represented with ANGER IS FIRE conceptual metaphors. There is an assumption that the translators experimented with the meaning of a word 'check' that sounds like a word 'cheek'. The third instance is the reference to anger as THE CAUSE OF ANGER IS PHYSICAL ANNOYANCE as in the examples: '*He took a deep breath, feeling rage tighten his stomach*' – «*Він глибоко вдихнув, відчуваючи, як від гніву стиснулися нутрощі*».

As a result, this study raises a broader question: to what extent is it necessary to adopt the preservation of the conceptual metaphor while translating from one language into another? This matter will be examined in regards to how the study's findings and observations may affect translation.

References:

1. Herbert, F. (2015). *Dune*. Hodder, 592 p.
2. Herbert, F. (2017). *Diuna*. (A. Pityk & K. Hrytsaichuk, Trans.). [Dune]. Klub Simeinoho Dozvillia. (Original work published 1965), 656 p. (in Ukrainian)
3. Kövecses, Z., Szelid, V., Nucz, E., Blanco-Carrión, O., Arica Akkök, E., & Szabó, R. (2015). *Anger Metaphors across Languages: A Cognitive Linguistic Perspective*. In book: *Bilingual Figurative Language* (pp. 341–367). Cambridge University Press.
4. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press.
5. Lakoff, G., & Kövecses, G. (1987). *The cognitive model of anger inherent in American English*. Cambridge University Press, Cultural models in language and thought, 195–221.
6. Wierzbicka, A. (1999). *Emotions across languages and cultures: Diversity and universals*. Cambridge University Press, 362 p.

LAW SCIENCES

OBSERVANCE OF GUARANTEES OF PRACTICE OF LAW DURING VISITS TO DETENTION CENTRES IN UKRAINE

ДОТРИМАННЯ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВІДВІДУВАННЯ СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРІВ УКРАЇНИ

Bilak Nataliia¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-17>

На рівні Конституції України визначено, що адвокатура діє для надання професійної правничої допомоги в Україні, незалежність якої гарантується. Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні повинні бути визначені законом [1].

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (*далі – Закон*) регламентовано, що держава створює належні умови для діяльності адвокатури та забезпечує дотримання гарантій адвокатської діяльності [2]. Перелік гарантій адвокатської діяльності визначено ст. 23 Закону, де вказано, що професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України [1], цим Законом та іншими законами. До основних гарантій адвокатської діяльності віднесено заборону: а) будь-якого втручатись і перешкоджати здійсненню адвокатської діяльності; б) проводити огляд, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності; в) втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом; та ін. [2].

Відповідно до Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 14.06.2019 № 1769/5 [3], особливості проведення побачень адвокатами з особами, що утримуються в слідчих ізоляторах врегульовано ст. 12 Закону України «Про попереднє ув'язнення» [4] та ст. 8 Кримінально-виконавчий кодекс України [5]. До прикладу, регламентовано право ув'язненого за першою вимогою на зустріч із захисником, яка має забезпечуватись: 1) першого допиту – незалежно від часу в робочі, вихідні, святкові, неробочі дні; 2) після

---

¹ Law association "Svitlo";
Committee on Constitutional Justice and Human Rights Protection, Ukraine

першого допиту – зустрічі без обмеження в часі та кількості у робочі, вихідні, святкові, неробочі дні з 8 години до 20 години. Побачення ув'язнених і засуджених з адвокатами повинні відбуватись з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування. Присутність адміністрації слідчого ізолятору на побаченні можлива виключно за письмовою заявою ув'язненого або засудженого, чи інших осіб [3].

Водночас якщо проаналізувати практичну сторону дотримання гарантій та прав адвокатської діяльності лише в окремії сфері – під час відвідування адвокатами підзахисних, які утримуються в слідчих ізоляторах, то відповідно можемо говорити про відсутність належного механізму для їх дотримання та забезпечення. Першочергово адвокати при відвідуванні підзахисних, які утримуються в слідчих ізоляторах зіштовхуються з проблемою швидкого проходження контролю та бюрократичних процедур, які установлені в державних установах такого типу. Час, який витрачає адвокат може сягати декілька годин, в той час коли адвокат перебуває не на зв'язку, йому може телефонувати інший клієнт, який потребуватиме нагальної правової допомоги.

З метою відвідування слідчого ізолятору адвокат повинен пройти наступні етапи: 1) реєстраційний (звернення в реєстратуру); 2) виписка дозволу на підйом; 3) контрольньо-перепускний (пройти пункт, в якому здійснюється запис в журналі і проводиться догляд особистих речей); 4) підтвердження повноважень (доручення Координаційного центру за поданням безоплатної правової допомоги або копію укладеної угоди з клієнтом, свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю або копію ордера, посвідчення адвоката, заповнену вимогу і заяву); 5) отримання посвідчення-замінника 6) звернення в реєстратуру (картотеку) (отримуються дані про номер камери); 7) кінцевий (супроводження до приміщення для зустрічі).

В окремих установах досягнуто домовленостей про спрощення правил проходження адвоката до підзахисного. Наприклад, така ситуація мала місце в Державній установі «Київський слідчий ізолятор». Спрощена процедура передбачає проходження адвокатом тільки одного вікна (єдиного) з оформлення документів, в якому здійснювались заходи щодо перевірки даних за картотекою, визначається номер камери підзахисного, перевіряються повноваження адвоката. При цьому, за умови відвідування адвокатом підзахисного уперше – вимагається надання копій документів, підтверджуючих повноваження. В іншому випадку, якщо адвокат вже відвідував підзахисного, процедура обмежується поданням заяви щодо дозволу на побачення і заповненням бланка вимоги. Після цього, виписується дозвіл на підйом підзахисного та видається магнітна картка.

І на завершення адвокат проходить контрольно-перепускний пункт та здає посвідчення в обмін на картку-замінник [6].

До недавнього часу для пропуску адвоката до підзахисного працівниками слідчого ізолятора, окрім ордеру також в обов'язковому порядку вимагалась й копія договору, хоча останній міг ще бути не підписаний з клієнтом. Також зазначене мало ознаки порушення принципу конфіденційності.

Із введенням в Україні воєнного стану, в окремих слідчих ізоляторах запроваджувались обмеження щодо відвідування та побачень, осіб, які там утримуються з адвокатами, які представляють особу в цивільних, господарських, адміністративних справах або справах про адміністративні правопорушення; юристами; фахівцями у галузі права з питань представництва в ЄСПЛ; законними представниками; представниками посольств. Зазначене було порушенням пава на правовий захист людини в СІЗО [7, с. 258].

Наразі ситуація дещо покращилась, однак в повній мірі не вирішена. Так часто зустрічаються випадки коли у адвоката не приймають у якості підтвердження особи паспорт в додатку «Дія», оформлення пропуску займає довготривалий час, в слідчих ізоляторах відсутня можливість зробити копію необхідного документу або роздрукувати його (наприклад, ордеру). Окрім цього, в слідчих ізоляторах не завжди забезпечує умови для зберігання особистих речей адвоката, які він зобов'язаний здати (телефон, інші матеріальні цінності). Спеціальні місця зберігання можуть або бути переповнені або не зачинятись/не відчинятись (коли втрачені ключі).

Окремою проблемою на наш погляд є заборона адвокатам відвідувати підзахисних в слідчих ізоляторах маючи при собі телефони. Зазначене обумовлено наступним: а) завдяки телефону є можливість скористатись функцією сканування або фотографування документів, диктофоном (якщо потрібно записати розмову з клієнтом); можна скористатись інтернетом для пошуку нормативно-правової бази, адреси, найменування органів (коли швидко потрібно скласти процесуальні документи безпосередньо клієнту або надати правові консультації).

Як альтернатива може бути запропоновано облаштування кімнат для побачень з адвокатами необхідною технікою (зокрема, комп'ютером, сканером, принтером). Також потрібно приділити належну увагу облаштуванню кімнат для зустрічей адвокатів з клієнтами з дотриманням принципу конфіденційності та адвокатської таємниці. Оскільки наразі, не як правило одне приміщення, де одночасно можуть перебувати інші особи та працівники установи.

З цією метою пропонується ввести відповідні зміни в чинне законодавство, зокрема до Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 14.06.2019 № 1769/5, дозволивши адвокатам мати із собою телефон, при відвідуванні підзахисних. Водночас у разі зловживань адвокатами своїми правами та порушення вимог законодавства, передбачити окрім дисциплінарної, ще й адміністративну відповідальність за такі незаконні дії.

Слід проаналізувати й досвід інших країн з цих питань. Водночас враховуючи, що для законодавства більшості країн є більш характерною криміналізація незаконної діяльності захисника чи представника, який посягав на інтереси правосуддя, і рідше криміналізація незаконного втручання (перешкоджання) в законну діяльність захисника чи представника особи [8].

В будь-якому разі, Україна як правова держава в особі компетентних органів повинна забезпечити адвокатам належні умови для здійснення професійної діяльності. В іншому випадку, вчинення незаконних дій може набувати форми прояву порушення права на захист (ст. 374 Кримінального кодексу України [9]), або втручання в діяльність захисника чи представника особи (ст. 397 Кримінального кодексу України [9]). Загалом негативно впливати на оперативність та якість виконання обов'язків адвокатами, та створювати перешкоди для адвокатської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України : наказ Міністерства юстиції України від 14.06.2019 № 1769/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0633-19#Text>
4. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30.06.1993 р. № 3352-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#n124>
5. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#n54>
6. Спрощений доступ адвокатів в СІЗО Києва. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/139142_sproshcheniy-dostup-advokatv-v-szo-kiva
7. Адвокати повідомляють про порушення прав людини в СІЗО. URL: <https://pravo.ua/advokaty-povidomliaiut-pro-porushennia-prav-liudyny-v-sizo/>

8. Логвинський Г. В. Компаративістський аналіз законодавства зарубіжних країн про посягання на захисника чи представника особи. *Znanstvena misel journal*. 2021. № 55. URL: <http://www.znanstvena-journal.com/wp-content/uploads/2021/06/Znanstvena-misel-journal-№55-2021-Vol-2.pdf#page=18>

9. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

**CHARACTERISTICS OF THE UK BUDGET PROCESS
AND ITS COMPARATIVE ANALYSIS
WITH THE BUDGET PROCESS OF UKRAINE**

**ХАРАКТЕРИСТИКА БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ
ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА ЙОГО ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ
З БЮДЖЕТНИМ ПРОЦЕСОМ УКРАЇНИ**

Kateryna Hei¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-18>

Бюджетна система Великобританії є ключовим елементом її економіки та відіграє важливу роль у фінансуванні державних послуг та інвестицій.

Як унітарна держава, Великобританія має дворівневу бюджетну систему: державний та місцевий. Останніми роками спостерігається тенденція до зменшення ролі місцевих бюджетів в економіці. Структура фінансово-бюджетної системи Великобританії формувалася під впливом економічних чинників, що складають сутність англосаксонської економічної моделі розвитку.

Головною ланкою є державний бюджет, йому належить основна роль у забезпеченні політичних і економічних умов відтворення виробничих відношень капіталізму, через державний бюджет перерозподіляється біля 40% національного доходу країни. Він виступає як головну зброя державно-монополістичного регулювання і стимулювання економіки країни. За рахунок ресурсів бюджету здійснюється мілітаризація господарства і капіталовкладення в ряд нових галузей, що потребують значних витрат [1, с. 293].

Бюджет Великобританії формується на три роки на основі середньострокових програм економічного розвитку країни в поєднанні з окремими відомчими програмами, що розробляються на рік [2, с. 6].

За його основу береться Бюджетне послання Канцлера казначейства, з яким він виступає в жовтні-листопаді кожного року. У посланні викладається аналіз розвитку економіки за минулий рік і думка уряду щодо перспективи економічного розвитку на середньострокову і довгострокову перспективи, а також проголошується валютна і фіскальна політика держави, розглядаються питання стану державних фінансів і з'являються зміни в податковій та інших фінансових сферах.

---

¹ Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Після схвалення проєкту Кабінет міністрів передає його на розгляд Палаті громад – законодавчому органу Великобританії. Детальний розгляд державних витрат проводиться в спеціальних комітетах Палати громад: Комітетом з асигнувань (коли обговорюються державні видатки), комітетом ресурсів (коли обговорюються державні доходи) [3, с. 62]. Цей процес дає можливість уряду та парламенту аналізувати та коригувати фінансові плани країни відповідно до поточної економічної ситуації та пріоритетів.

Особливість бюджетного процесу полягає в тому, що замість єдиного бюджетного закону, щорічно приймаються Закон про фінанси та Закон про асигнування:

- Закон про фінанси щорічно приймається після затвердження бюджету Канцлером казначейства і включає в себе податкові зміни, які були оголошені у бюджетному посланні. Цей закон дозволяє уряду збирати податки та вносити зміни до податкового законодавства;

- Закон про асигнування визначає суми грошей, які будуть виділені на різні державні програми та служби протягом фінансового року. Він дає уряду право витратити гроші згідно з бюджетом, який був представлений і затверджений парламентом [4, с. 22].

Обидва ці закони є важливими для забезпечення фінансової дисципліни та контролю за державними фінансами, а також для реалізації бюджетної політики уряду. Вони допомагають уряду Великобританії ефективно управляти державними фінансами та забезпечувати фінансування державних потреб.

Після схвалення Палатою громад бюджетний законопроект передається на схвалення Палати лордів, підписується главою королівської влади і стає законом.

Звіт про виконання бюджету доводиться до відома Парламенту, але ним не затверджується [5, с. 60].

Парламентський контроль здійснюється за трьома основними напрямками: надходження коштів; витрачання коштів; контроль за виконанням фінансового законодавства. Спеціальний комітет палати общин із державної звітності здійснює перевірку звітності виконавчих органів про витрачання державних коштів. Контролер і генеральний аудитор, які очолюють державне ревізійне відомство, також контролюють виконання бюджету й зростання, у якому викладені правила довгострокового фінансового планування [6, с. 188].

Державний бюджет Великобританії включає дві складові частини:

- консолідований фонд, в якому передбачено доходи та видатки;
- національний фонд позик, за допомогою якого здійснюються капітальні видатки [3, с. 60].

Бюджетні процеси України та Великобританії мають як спільні, так і відмінні риси. Деякі ключові аспекти відображені у таблиці (таблиця 1).

Таблиця 1

Критерій	Україна	Великобританія
Бюджетний період	Бюджетний період співпадає з календарним роком.	Бюджетний період триває з 1 квітня по 31 березня наступного року.
Законодавчі акти	Бюджет приймається у вигляді єдиного акту.	Основні податки повинні щорічно затверджуватися Парламентом.
Бюджетний процес	Бюджетний процес починається в центральних міністерствах за 11-13 місяців до настання бюджетного періоду.	У Великобританії відсутній бюджетний процес в звичному розумінні як процедура прийняття єдиного документу.
Основні бюджетоутворюючі податки		Основні бюджетоутворюючі податки – передусім, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибутки корпорацій і податок на додану вартість – не мають постійного характеру та повинні щорічно затверджуватися Парламентом.
Децентралізація видаткових повноважень	Децентралізація видаткових повноважень та чіткий розподіл компетенцій, сформований за принципом субсидарності.	

Хоча бюджетний процес в Україні та Великобританії має свої особливості, є деякі схожості, які можна виділити:

– періодичність бюджетного процесу: в обох країнах бюджет приймається на певний період. Цей період, протягом якого діє бюджет, вважається бюджетним періодом. Обидві країни мають бюджетні періоди, які приблизно охоплюють 12 місяців;

– участь уряду в бюджетному процесі: Уряди обох країн активно беруть участь у формуванні бюджету. Уряд, як правило, витрачає на формування проектів бюджетів 8-9 місяців;

– планування: бюджетний процес починається за кілька місяців до початку бюджетного періоду, щоб забезпечити достатньо часу для планування та затвердження.

Список використаних джерел:

1. Щербина С. В. Склад фінансової системи. *Наукові записки : зб. наук. пр.* Кіровоград : КНТУ, 2011. Вип. 11. Ч. 1. С. 293–295.

2. Гаруст Ю. В. Порівняльна характеристика фінансових систем Великої Британії та України. *Форум права.* 2017. № 1. С. 5–9.

3. Руденко Ю. М., Токар В.В. Фінансові системи зарубіжних країн : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2010. 348 с.

4. Михайленко А. Вивчення досвіду організації бюджетного процесу у зарубіжних країнах. Наука – Виробництву : збірник тез доповідей здобувачів вищої освіти LVII науково-технічної конференції, LIV науково-технічної конференції викладачів, аспірантів та співробітників «Наука в ЦНТУ: основні досягнення та перспективи розвитку» за підсумками проведення «Дня науки – 2023» (Кропивницький, 20 квітня 2023 р.). Кропивницький : ЦНТУ, 2023. С. 22–23.

5. Дедушев І. В. Формування бюджетного процесу на місцевому рівні: зарубіжний досвід. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Право.* Ужгород, 2023. Т. 2. Вип. 79. С. 55–63.

6. Клим Т. А., Білоконна І. О. Міжнародний досвід здійснення бюджетного процесу як складова євроінтеграційних процесів України. *Молодіжний науковий юридичний форум : матеріали Міжн. наук.-практ. конф. до Дня науки* (Київ, 18 травня 2018 р.). Тернопіль : Вектор, 2018. Том 1. С. 188–189.

FEATURES OF THE ANGLO-AMERICAN LEGAL FAMILY

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

Elyzaveta Prudko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-19>

Англо-американська правова сім'я є однією з найпопулярніших і найстаріших правових сімей у світі. В рамках англо-американської правової сім'ї доцільно виділити групу англійських і американських законів. Англійське право займає домінуюче положення в сім'ї загального права. Як відомо, Англія є найбільшою колоніальною державою і тому британське право поширилося в багатьох країнах світу. Таким чином, сьогодні майже третина населення світу живе переважно за стандартами, запозиченими з англійського права. Звичайно, ці країни зберегли власні традиції, інститути та концепції в певних галузях права, але вплив англійської мови залишив глибокий відбиток на мисленні юристів цих країн. Важливо також відзначити, що адміністративні та судові установи, структури юридичної професії, юридичні стилі, судові процеси та системи доказів розроблені та керуються в цих країнах відповідно до моделі англійського права. В принципі, сфера дії англійського права обмежена Англією та Уельсом. Англійське право не є правом усієї Англії, тому що англійське право не поширюється на Північну Ірландію, Шотландію, Нормандські острови та острів Мен. Англійське право включає, крім права Англії та Уельсу, правові системи Північної Ірландії, Ірландії, Канади (крім Квебеку), Австралії, Нової Зеландії, а також законодавство деяких інших країн – колоній колишньої Британської імперії: наприклад, Антигуа і Барбуда, Багамські острови, Барбадос, Беліз, Гренада, Науру Кітс і Невіс, Тонга, Фіджі, Ямайка (нині ці країни входять до Британської Співдружності). Ця група включає змішані правові системи Гани, Гамбії, Нігерії, Сьєрра-Леоне, Танзанії, Бангладеш, Брунею, Індії, Пакистану, Сінгапуру тощо, де англійське загальне право запозичень взаємодіє з системами релігійних і традиційних законів. Сімейство англо-американських прав також включає американське право, яке має своє історичне коріння в англійському загальному праві, але сьогодні є повністю незалежним і дуже відрізняється від англійського права. Для позначення цієї правової сім'ї такі терміни часто використовуються як синоніми: «англо-американська сім'я права»,

¹ Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

підкреслюючи той факт, що саме англійське та американське право домінують у цій правовій сім'ї; «сім'я загального права», її використання пояснюється тим, що в розвитку правової системи цієї сім'ї законів головна роль належить нормам, створеним судовою практикою (тобто загальному праву); «Англосаксонська сім'я права», демонструючи, що правові системи в рамках цієї правової сім'ї сформувалися під впливом системи та принципів англійського права. Слід, однак, зазначити, що термін «англосаксонське право» в його строгому розумінні відноситься лише до самого раннього періоду розвитку англійського права [1, с. 128].

Особливості сім'ї англо-американського права:

1. Наступність права. Найяскравіше ця риса, яка характеризує специфіку історії формування сім'ї загального права, виявилась в англійському праві: з 1066 р. останнє розвивається без будь-яких радикальних і революційних змін. Цьому сприяли два фактори:

1) з 1066 р. Англія не зазнавала іноземного загарбання;

2) акти Парламенту і судові прецеденти не втрачають своєї юридичної сили тільки з тієї причини, що з'явилися давно і застаріли.

Англіїці вважають, що довголіття правової норми – вірна ознака її необхідності, соціальної обґрунтованості й авторитетності. Так, у судових справах, що розглядалися в ХХ ст., застосовувались, наприклад, Глостерський статут 1278 р., який визначає межі необхідної оборони, та Закон про державну зраду 1351 р.

Визнання наступності права має велике практичне значення. Через цю особливість англійського права юридична практика завжди прагнула розглядати право як незмінне у часі. Тому судді зверталися насамперед до тих судових рішень, що приймалися раніше, щоразу були змушені шукати логічний зв'язок між «старим» правом і новими справами. Ця особливість англійського права трактується як утвердження панування права над свавіллям суддів і значною мірою обмежує свободу суддівського розсуду. Звичайно, реформи правової системи в Англії відбувалися. Проте вони ніби «вросли» в існуюче правове поле, набуваючи характеру еволюційних змін, до того ж дуже повільних.

2. Відсутність рецепції римського права. Однак це не свідчить про те, що римське право взагалі не мало ніякого впливу на правові системи, що належать до англо-американської правової сім'ї. Такий вплив безумовно існує, проте протягом усієї історії розвитку він був незначним і не стосувався засад загального права.

3. Суддівський за своєю природою та змістом характер права. Без перебільшень можна говорити про те, що основа англосаксонської правової системи була закладена завдяки діяльності судів. На всіх етапах історичного розвитку норми, створені суддями, вважаються основним

джерелом в англосаксонській правовій сім'ї. Сьогодні суди у країнах загального права також не обмежуються тільки застосуванням положень законодавства. Фактично вони створюють право (судові прецеденти), коли вирішують спори або звертаються до тлумачення законів.

4. Розвиток загального права юристами-практиками. Звідси, на думку юристів із країн романо-германського права, деяка стихійність і незорість правового масиву, відсутність раціональних засад у його системі. Отже, загальне право – це не продукт суворих теоретичних та логічних викладень вчених. Воно завжди було і залишається результатом досвіду суддів і змагання учасників процесу.

5. Менш абстрактний характер норм, ніж у романо-германському праві. Це пояснюється тим, що більшість норм англосаксонського права створювалася при розгляді судами реальних справ і тому розраховані на вирішення конкретних суперечок, а не на встановлення загальних правил поведінки на майбутнє.

6. Виокремлення в англосаксонському праві прецедентного та статутного права. Прецедентне право традиційно визначається як право, що складається з норм і принципів, які створюються і застосовуються суддями в процесі винесення ними судових рішень. Статутне право – це право, норми якого мають своїм джерелом не судову практику, а волю держави в особі її законодавчих органів. Норми статутного права містяться в актах законодавчих органів (статутах) і актах делегованого законодавства.

7. Існування в англосаксонському праві загального права та права справедливості. Норми загального права сформувалися внаслідок діяльності королівських судів. Право справедливості виникло при винесенні рішень лордом-канцлером і було покликане доповнити загальне право; воно є системою більш гнучких норм, створених перш за все внаслідок застосування такого принципу, як «суд по совісті, а не за традицією та звичаєм».

8. Виокремлення матеріального і процесуального права. Матеріальне право визначає права й обов'язки, свободи і повноваження людей, тоді як процесуальне право стосується забезпечення цих прав і обов'язків, зокрема, воно пов'язане із судовою процедурою і доказами.

Слід зазначити, що для англо-американського права характерна розвиненість юридичного процесу, на основі якого і розвиваються матеріальні галузі права. Це одна із суттєвих відмінностей сім'ї загального права від романо-германського права. У минулому, хоча сьогодні це може здатися дивним, саме процесуальному праву належала провідна і системоутворювальна роль у правовому розвитку.

9. Відсутність принципового значення поділу на приватне і публічне право. Ця особливість обґрунтовується посиланням на принцип

верховенства права, згідно з яким усі є рівними перед правом, а держава виступає на правовому полі лише як один із суб'єктів права поряд із приватними особами. Тому як державі, яка повинна захищати публічний інтерес, так і окремим особам, які повинні мати можливість реалізовувати свої приватні інтереси, необхідно на рівних підставах доводити в суді свою правоту щоразу, коли вони звертаються за правосуддям.

У зв'язку з цим, вважають англійські юристи, не має ніякого сенсу створювати самостійні галузі приватного та публічного права, які будуть по-різному захищати інтереси держави й інтереси окремої особи. З цих же причин англійський суд не виступає на стороні держави.

10. Непоширеність кодифікації. У країнах романо-германського права переважна більшість важливих норм міститься у писаних кодексах, що є неприйнятним для країн загального права. Як уже зазначалося, англосаксонська система є продуктом її історичного розвитку, а будь-яка кодифікація, за образним висловом, – це завжди удар сокири по безперервному плину часу.

Хоча слід зауважити, що кодифікаційні роботи все ж таки проводяться. Так, наприклад, в Англії сьогодні триває робота над проектом Кримінального кодексу, який був офіційно опублікований у 1967 р. У багатьох штатах США існують кримінальні, цивільні та цивільні процесуальні кодекси. Проте існуючі у країнах загального права кодекси мають інший характер, ніж кодекси країн романо-германської правової сім'ї. Вони є результатом консолідації права, що і відрізняє їх від кодексів європейського типу.

11. Змагальна судова процедура. Ця особливість англосаксонської правової системи означає, що суд, вирішуючи як цивільні, так і кримінальні справи, займає нейтральну, неупереджену позицію і відповідальний лише за прийняття рішення у справі; сторони самі розробляють та подають докази й аргументи, на яких ґрунтуватиметься рішення; судова процедура концентрується головним чином на зіткненні протилежних доказів і аргументів, наданих сторонами; сторони мають рівні можливості представляти та обговорювати свої справи з тим, хто приймає рішення.

12. Важлива роль інституту суду присяжних. Хоча присяжні були сприйняті і романо-германським правом, можна з упевненістю стверджувати, що саме цей інститут наклав свій відбиток на праві Англії і США [1, с. 129].

Список використаних джерел:

1. Погребняк С. П., Лук'янов Д. В., Биля-Сабаш І. О. та ін. Порівняльне правознавство : підручник / за заг. ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2012. 272 с.

**THE PROBLEM OF DEFINING THE CATEGORY
OF "CONSTITUTIONAL SYSTEM" IN MODERN
UKRAINIAN JURISPRUDENCE**

**ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ
«КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД»
У СУЧАСНІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ УКРАЇНИ**

Marharyta Tezyk¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-20>

«Конституційний лад» є необхідною складовою «конституціоналізму», який є більш широким поняттям. Він відображає конкретний устрій держави та суспільства, а також «перетворення теоретичної моделі в політичну та правову реальність» [1, с. 2].

У науковій літературі розрізняють поняття «конституційний лад» від таких понять, як «суспільний лад» та «державний лад», які використовувалися в радянському законодавстві та науковій дисципліні державного права. Науковець В. Погорілко вважав, що конституційний лад – це система суспільних відносин, які передбачені та гарантовані конституцією та законами, прийнятими на її основі [1, с. 2]. На думку Ю. Шемшученка, конституційний лад представляє собою певний тип конституційно-правових відносин, який обумовлений рівнем розвитку суспільства та держави [4]. В юридичній літературі висловлюється думка, що поняття конституційного ладу розвивається з категорії суспільного та державного ладу, а узагальнено конституційний лад визначається як сукупність усіх правовідносин, які виникають та закріплюються конституцією [5].

Деякі автори розглядають зміст конституційного ладу з різних поглядів:

- сукупність відносин, що виникають при застосуванні норм конституції та інших джерел конституційного права;
- правовідносини, закріплені в конституції, часто виділені як основні;
- система конституційних норм, які мають сутнісний характер і іноді наділені найвищим рівнем юридичної жорсткості, що робить їх менш схильними до скасування [2, с. 1].

Отже, поняття «конституційний лад» разом із поняттям «конституціоналізм» відіграє важливу роль у системі конституційного права.

---

¹ Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

Воно є загальним та інтегруючим поняттям, яке охарактеризовує основні принципи та практики конституційно-правового будівництва. Об'єкти вивчення «конституційного ладу» співпадають з предметом дослідження науки конституційного права в цілому. Це дозволяє правознавцям адекватно розуміти та аналізувати цю важливу категорію [1, с. 2].

Поняття «конституційний лад» має два аспекти: формальний та змістовний. У формальному розумінні це вказує на наявність у суспільстві та державі устрою, що базується на конституції. Згідно з цим підходом будь-яке суспільство або держава, яка має конституцію, може називатися конституційною. Однак в науці конституційного права термін «конституційний лад» використовується в іншому сенсі. Змістовний аспект передбачає, що конституційний лад відповідає певним вимогам, таким як визнання прав і свобод людини, розподіл державної влади та демократична форма правління [1, с. 2–3].

Конституційний лад не слід вважати ідентичним державному ладу. Останній є більш обмеженим поняттям. На відміну від державного ладу, конституційний лад завжди передбачає наявність конституції в державі. Якщо необхідними ознаками конституційного ладу є народний суверенітет, виборність влади, розподіл державної влади, непорушність і невідчужуваність загальноновизнаних прав і свобод людини, то державний лад може не включати всі ці ознаки. У юридичній науці було приділено достатньо уваги питанням конституційного ладу [1, с. 3].

В юридичній науці поняття «конституційний лад» активно використовується через призму «загальнонародної держави». Ю. Єременко був одним з перших, хто розглядав цю проблему. За його розумінням, конституційний лад представляє собою систему панівних економічних, політичних та ідеологічних відносин, виражених у конституційній формі, які втілюють повновладдя. Основою цього визначення є характер і види суспільних відносин, що становлять зміст конституційного ладу у правовій формі їх прояву. Тому можна стверджувати, що поняття «конституційний лад» можна розглядати як сукупність конституційно-правових відносин [1, с. 3–4].

Конституційний лад нерозривно вписується у суспільний лад, прямо пов'язаний з його конституційним регулюванням, втіленням та захистом конституційних норм. Іншими словами, конституційний лад є тією частиною суспільного устрою, яка безпосередньо базується на конституційних принципах. Оскільки історія конституційного законодавства переконливо свідчить про те, що в ньому втілюються лише певні аспекти суспільного устрою, Ю. Єременко вважає за необхідне визначити специфіку конституційного (державно-правового) змісту суспільного ладу. Призначення конституційного законодавства полягає не

лише у закріпленні відносин державного володарювання, а й у регулюванні всіх аспектів суспільного устрою. Влада, зокрема, є одним з елементів суспільного ладу, і вона втілює основні риси цього устрою [1, с. 4].

За словами Ю. Єременка, конституційне законодавство є важливою складовою суспільного ладу. Воно регулює правову основу державного та суспільного життя. Правова основа пронизує всі сфери суспільства, включаючи економіку, політику та ідеологію. Водночас, вона має своє самостійне значення. Якщо соціальні основи характеризують суспільство на горизонтальному рівні, то правова основа визначає його вертикальний аспект [1, с. 4].

Отже, конституційний лад є важливою складовою частиною конституціоналізму, відображаючи конкретний устрій держави та суспільства, що і закріплює Конституція України [3]. Він представляє собою систему суспільних відносин, закріплених та гарантованих конституцією та законами. Конституційний лад формується на основі конституційних принципів і відображає рівень розвитку суспільства та держави. Це поняття є ключовою категорією у науці конституційного права, відіграючи важливу роль у правовому регулюванні суспільних відносин та державного устрою.

Список використаних джерел:

1. Белов Д. М., Якимович Я. В. Поняття та елементи конституційного ладу: теоретико-правові засади. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2014.
2. Наукова публікація. Конституційний лад України: загальні засади та основні принципи. (21.09.2010). URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9773/>
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України.
4. Конституційне право України : підручник / за заг. редакцією Ю. Шемшученка. Київ : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008.
5. Єременко Ю. П. Правові форми реалізації конституційно-правових відносин. *Право України*. 1999. № 2. С. 25–35.

**EXPEDIENCY OF RELEASING A PERSON
FROM CRIMINAL LIABILITY WITH THE APPLICATION
OF COMPULSORY EDUCATIONAL MEASURES**

**ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ
ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ
ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ**

Vitalii Shmorhun¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-21>

З метою забезпечення прав неповнолітніх Україна впроваджує ювенальну юстицію, орієнтуючись на міжнародно-правові принципи і стандарти.

Так, ч. 1 ст. 3 КК України передбачено, що законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права [1].

Серед міжнародно-правових актів важливе значення в сфері ювенальної юстиції носить Конвенція про права дитини, яка ратифікована в Україні 27 лютого 1991 року, яка стала частиною національного законодавства України. Так, ст. 40 вказаної Конвенції передбачено, що держави-учасниці визнають право кожної дитини, яка, як вважається, порушила кримінальне законодавство, звинувачується або визнається винною в його порушенні, на таке поводження, що сприяє розвитку у дитини почуття гідності і значущості, зміцнює в ній повагу до прав людини й основних свобод інших та при якому враховуються вік дитини і бажаність сприяння її реінтеграції та виконання нею корисної ролі в суспільстві [2].

Згідно Керівних принципів ООН, для попередження злочинності серед неповнолітніх (Єр-Риядські керівні принципи), які прийняті та проголошені резолюцією 45/112 Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1990 року, слід уникати криміналізації та покарання дитини за поведінку, яка не завдає шкоди розвитку самої дитини та іншим; забезпечити, щоб втручання офіційних органів відбувалося з урахуванням загальних інтересів неповнолітнього на підставі справедливого підходу, а також з урахуванням того, що вчинки молодих людей та їх поведінка, які не

---

¹ International Humanitarian University, Ukraine

відповідають загальним соціальним нормам та цінностям, в багатьох випадках пов'язані з процесом дорослішання і по мірі дорослішання поведінка більшості з них змінюється. Тому урядам слід приймати спеціальні закони та процедури для сприяння здійснення та захисту прав та благополуччя всієї молоді та забезпечувати їх дотримання [3, с. 11].

Кримінальний кодекс України містить спеціальний розділ XV «Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх».

До вказаного розділу включена ст. 97 КК України, яка регламентує звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру, а також ст. 105 КК України, яка визначає звільнення неповнолітніх від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру.

Неповнолітні, як і особи, які досягли повноліття, можуть бути також звільнені від кримінальної відповідальності на загальних підставі ст. ст. 45-48 КК України (у зв'язку з дійовим каяттям, у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, у зв'язку з передачею особи на поруки, у зв'язку із зміною обстановки).

21 січня 2019 року спільним наказом Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України затверджений Порядок реалізації пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» та введене поняття «відновне правосуддя» – примирення неповнолітнього правопорушника з потерпілим та відновлення соціальних зв'язків неповнолітнього із суспільством [4].

В наукових колах ведуться дискусії щодо того, яку норму КК слід застосувати при вирішенні питання про звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності – спеціальну (ст. 97 КК України) чи загальну (ст. ст. 45-48 КК України).

Допомогу суддям у вирішенні питання, яку з вищевказаних норм КК України слід застосувати надає Пленум Верховного Суду України, який у п. 2 свої постанови «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру від 15.05.2006 № 2 орієнтує суди, що в кожному випадку вирішення питання про відповідальність неповнолітнього за злочин невеликої або середньої тяжкості (на даний час кримінальний проступок та нетяжкий злочин) необхідно обговорити можливість застосування до нього примусових заходів виховного характеру замість кримінального покарання. Якщо в матеріалах справи крім наявності підстав для застосування примусових заходів виховного характеру наявні й інші підстави для звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності (наприклад, передбачені статтями 45-49 КК України, які за правовими наслідками є

більш сприятливими для забезпечення його інтересів, мають бути обрані саме ці підстави [5].

В той же час, на думку О.В. Меркулової «саме застосування примусових заходів виховного характеру покликане позбавити неповнолітнього, який вчинив злочин, від ілюзії про безкарність його дій, спроможне стимулювати та заохочувати неповнолітнього до правослухняної посткримінальної поведінки, досягти такої поведінки, відновити стан справедливості щодо потерпілої особи тощо. А отже, під час вибору виду звільнення від кримінальної відповідальності щодо неповнолітнього (загального чи спеціального) слід віддавати пріоритет положенням норми ст. 97 КК України [6, с. 14].

А.Є. Голубов взагалі вказує на необхідність закріплення в КК України пріоритету застосування примусових заходів виховного характеру перед такими, як дійове каяття, примирення обвинуваченого з потерпілим, передача особи на поруки, з огляду на можливість колізії між ними [7, с. 12].

Ми не поділяємо вказану точку зору, оскільки звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі ст. ст. 45, 46, 48 КК України є безумовним, а у разі звільнення неповнолітньої особи від кримінальної відповідальності на підставі ст. 97 КК України, до неї можуть бути застосовані негативні наслідки, передбачені ч. 3 ст. 97 КК України, тобто вказана норма закону погіршує становище неповнолітньої особи, яка вперше вчинила кримінальний проступок або нетяжкий злочин, у порівнянні з особами, які досягли віку повноліття, та вчинили аналогічні кримінальні правопорушення.

На нашу думку, звільнення особи, а тим більше неповнолітньої, від кримінальної відповідальності не повинно мати наслідком покладення на неї обов'язків та має бути безумовним.

В той же час, звільнення неповнолітньої особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру відповідно до ст. 105 КК України є правом, а не обов'язком суду. Суд, приймаючи рішення про звільнення неповнолітнього від покарання із застосуванням заходів виховного характеру постановляє вирок, яким визнає обвинуваченого винуватим у вчиненому злочині (кримінальному правопорушенні) та звільняє його від покарання без визначення його виду і розміру, застосовуючи примусові заходи виховного характеру, які за змістом є виховними, а за характером виконання – примусовими, що, на нашу думку, зумовлює у неповнолітнього розуміння того, що він покараний за вчинене ним кримінальне правопорушення.

Оскільки примусові заходи виховного характеру є не тільки заходами виховання, контролю та соціальної підтримки, але й пов'язані з певними

обмеженнями для особи, якій вони призначені, то застосувати їх до неповнолітньої особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, доцільно у разі звільнення її від кримінального покарання, а не від кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2341-III від 5 квітня 2001 р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 24.04.2024).

2. Конвенція про права дитини : прийнята 44-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН 20 листопада 1989 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 24.04.2024).

3. Керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх (Єр-Риядські керівні принципи, 1990 року) : Збірник міжнародних документів та нормативно-правових актів України з питань соціально-правового захисту дітей, частина 1. Київ : Логос, 2001. 595 с.

4. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» : Спільний наказ Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України № 172/5/10 від 21 січня 2019 р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text> (дата звернення: 24.04.2024).

5. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 15 травня 2006 р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06#Text> (дата звернення: 24.04.2024).

6. Меркулова О.В. Звільнення від кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх: суперечливість кримінально-правових та кримінально-процесуальних положень. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 4. С. 12–15. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/4/5.pdf> (дата звернення: 24.04.2024).

7. Голубов А. Є. Процесуальне становище в кримінальному судочинстві України неповнолітнього, який скоїв злочин або суспільно небезпечне діяння : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 ; Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2005. 20 с.

ECONOMIC SCIENCES

DIGITALISATION AND EFFICIENCY OF MARKETING TOOLS FOR BUSINESS ACTIVITIES

ЦИФРОВІЗАЦІЯ Й ЕФЕКТИВНІСТЬ МАРКЕТИНГОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пона Babukh¹

Iliia Berdnyk²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-22>

Сучасне підприємництво залишається найбільш важливою частиною економічної діяльності суспільства. Воно спроможне виживати та розвиватися в сучасному конкурентному ринку тільки на базі технологічних інновацій, розробки та реалізації стратегічного управління і застосування цифрового маркетингу. Бізнес повинен втілювати нові технологічні та цифрові інновації, щоб забезпечити конкурентоспроможність на основі оптимізації визначальних бізнес-процесів. У цьому сенсі комплекс маркетингу підприємства не просто допомагає забезпечити конкурентоспроможність та певний розвиток, він може бути основним рушієм як сталого розвитку, так і забезпечення ринкового лідерства підприємства, особливо в умовах застосування цифрового маркетингового інструментарію.

Якщо порівнювати підприємницьку діяльність в традиційних умовах та в умовах сучасної цифровізації, то можна чітко усвідомити надактивний вплив маркетингу на процес розвитку сталої й ефективної бізнес-системи підприємства. Можна виокремити найбільш важливі, ключові характеристики цифрового маркетингового інструментарію впливу на ефективність підприємницької діяльності в сучасних умовах. Це і контент маркетинг, пошукова оптимізація (SEO), використання аналітичних даних, реклама в Інтернеті та в цілому електронна торгівля й участь у мобільних пристроях підприємств [2].

Маркетингові інструменти в цифровому варіанті дозволяють автоматизувати комунікації та взаємодію з клієнтами на різних етапах реалізації продукції. При цьому збір та аналітика великих обсягів даних

---

¹ Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

² Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

дозволяє підприємствам формувати профілі клієнтів, прогнозувати не лише їх поведінку, а й в цілому ринкові тенденції, пристосовуючи водночас до них маркетингові стратегії бізнесу.

У рамках комунікаційної політики застосування відео, вебінарів, опитування та іншого інтерактивного контенту значно покращує взаємодії з цільовою аудиторією, формує більш глибокі зв'язки з нею. А втілення в цифровому маркетингу штучного інтелекту дозволяє персоналізувати пропозиції, здійснювати автоматизацію маркетингових процесів, прогнозувати ринкові зміни.

Безумовно, інструментарій цифрового маркетингу дуже важливий і для відслідковування активності конкурентів, спрямовування маркетингового комплексу на певні регіони або локації. Таким чином, сама присутність підприємницьких структур та їх маркетингових служб в соціальних мережах, широке втілення медіа маркетингу в сучасних умовах допомагають досягати як більшого впізнання фірми, так і більшого залучення цільової аудиторії.

У цілому ефективність підприємства в умовах сучасної цифровізації забезпечується саме використанням маркетингового інструментарію бізнесу в цифровій «оболонці». Безумовно, цифровізація впливає і на ведення обліку, на фінансовий менеджмент, на гнучкість і пристосовність до змін в бізнес-середовищі, але найбільший ефект цифрові технології дають саме в рамках маркетингу та комунікацій, дослідження ринку і впровадження технологічних інновацій та у сфері цифрової трансформації взаємодії з клієнтами. Цифровізація у її впливі на ефективність підприємницької діяльності включає також і забезпечення кібербезпеки підприємства та, що суттєво важливо, розвиток навичок застосування цифрових технологій у персоналу [1; 3].

Використання маркетингового інструментарію включає цілу низку стратегій і методів, які дозволяють в цілому вирішувати завдання підприємства та розвивати його сильний бренд. Серед таких складових маркетингового інструментарію виокремлюють SWOT-аналіз, сегментацію ринку, позиціонування продукту, брендінг, процеси контент-маркетингу, участь у тенденціях та інноваціях тощо. Використання цих та інших маркетингових інструментів сприяє утриманню та розвитку клієнтської бази, підвищенню конкурентного потенціалу бізнесу та досягненню його стратегічних цілей.

Список використаних джерел:

1. Гриценко С. І. Цифровий маркетинг – нова парадигма розвитку освітніх кластерів в умовах глобалізації. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 1 (30). С. 29–31.

2. Мосумова А. К. кизи, Пурей Є. Ю. Ефективність бізнесу в умовах цифровізації : маркетинговий аспект. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2023. № 6 (17). С. 187–197.

3. Окландер М, А., Окландер Т. О., Яшкіна О. І. та інші. Цифровий маркетинг – модель маркетингу ХХІ сторіччя : монографія / за ред. д.е.н., проф. М. А. Окландера. Одеса : Астропринт, 2017. 292 с.

DIGITAL BANKING MARKETING: FORMATION AND DEVELOPMENT IN UKRAINE

ЦИФРОВИЙ БАНКІВСЬКИЙ МАРКЕТИНГ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Пона Babukh¹
Petro Nikiforov²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-23>

Використання передових цифрових технологій стало не просто тенденцією у розвитку банківського сектору загалом, але й важливим аспектом банківського маркетингу. Українські банки, керуючись такими факторами, як зростання іноземного банківського капіталу на внутрішньому ринку, процеси євроінтеграції в економіці, збільшення конкуренції в секторі банківських послуг та зміни у вимогах споживачів, які віддають перевагу дистанційному обслуговуванню, змушені активніше використовувати сучасні технології. Ці чинники, в поєднанні з швидким розвитком інформаційних технологій у всьому світі, надають пряму та безпосередню підтримку застосуванню інноваційного маркетингу у банківській сфері, щоб забезпечити належну ефективність бізнесу в цьому секторі.

Протягом усього періоду розвитку банківського маркетингу його теоретики та практики завжди звертали увагу на потреби та проблеми клієнтів банківських установ. Проте сучасне впровадження маркетингового підходу вимагає переорієнтації банків не лише на потреби власних клієнтів, а й на використання сучасних цифрових технологій як інструментів для задоволення цих потреб. Зазвичай, банківський маркетинг інновацій напряму пов'язаний з банківською стратегією. Він враховує всі аспекти діяльності банку на ринку та впроваджує заходи для керування усією маркетинговою діяльністю. Це свідчить про те, що маркетинг у банку має стратегічне значення.

При цьому сьогодні ключовим аспектом банківського маркетингу є його відповідність основним тенденціям розвитку цифрових технологій, які безпосередньо впливають на структуру та функціонування всіх складових маркетингового комплексу банківських установ. У цьому контексті можна виділити два основних напрямки застосування цифрових

---

¹ Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

² Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

технологій: підтримку й розвиток існуючого бізнесу на базі еволюційного розвитку маркетингу у банку, а другий напрямок – формування власне нових бізнес-моделей, які ґрунтуються на широкому застосуванні цифрових інформаційних технологій.

Наприклад, важливе місце в сучасних маркетингових дослідженнях займає інтерактивний маркетинг, який оперативно дозволяє банку та його клієнтам реагувати на зміни у маркетинговому середовищі. Варто відзначити, що Інтернет не лише є каналом для здійснення трансакцій, але також створює широкі можливості для безпосередньої інформаційної взаємодії між банком та клієнтом. Банківська статистика підтверджує швидке зростання інтернет-послуг в Україні у сфері банківництва.

Цифровізація банківського сектору в цілому та особливо розвиток його цифрової інфраструктури значно прискорили появу таких новітніх технологій як хмарні обчислення, аналітика великих даних (Big Data), соціальні мережі, мобільні пристрої тощо. У цьому сенсі такі нові ланки фінансової системи як FinTech-компанії, які виступають піонерами цифровізації фінансової сфери, незважаючи на природну конкуренцію між ними та банками все в більшій мірі переходять до взаємовигідної співпраці з банками, особливо в екосистемі FinTech та RegTech [1].

В умовах сучасної банківської конкуренції перемоги, створити чи розширити новий ринок, витіснити домінуючу бізнес-модель або технологію можуть лише революційні інновації, які базуються виключно на цифрових технологіях. Наприклад, використання хмарних сервісів для здійснення основної діяльності є сьогодні найбільш поширеним трендом в банківській сфері. Ще одним таким панівним напрямом застосування цифрових технологій є підвищення якості обслуговування клієнтів за допомогою багатоканального доступу до банківських продуктів і послуг.

Цифровий банківський маркетинг поділив клієнтів на своєрідні кластери по критерію схильності до цифрових технологій та вміння їх використовувати. Маркетологи займаються формуванням персоналізованого профілю клієнта спираючись на аналітику великих даних, поведінкову модель та вподобання, що дає змогу визначити оптимальний канал обслуговування такого клієнта орієнтуючись на його профіль.

У цілому розвиток маркетингу банківських інновацій здійснюється як би на трьох функціональних рівнях, на першому він є інструментом розвитку банку в сучасній економіці, на другому реалізовує перспективні напрями банківської діяльності, а на третьому – безпосередньо просуває та регулює продукти і ринкові підходи у впровадженні інновацій. Сьогодні в банківстві змінюється сама модель класичного маркетингу, тобто банки шукають приховані резерви для створення конкурентних

переваг по всім основним елементам комплексу маркетингу, у т.ч. через бренд, фірмовий стиль тощо.

Незважаючи на суттєві переваги цифрові технології створюють також нові загрози для банківництва. В першу чергу, це ризики кібератак, зломи систем кібербезпеки банків, які виникають внаслідок залежностей банку від програмного забезпечення, застосування різновидів технологій, а також внаслідок безпосередньої зацікавленості кіберзлочинців у конфіденційних даних про клієнтів.

Отже, сьогодні цифрова трансформація банківських установ та їх маркетингових служб є постійним і динамічним процесом адаптації технологічних досягнень для щоденного використання. Цифрові інновації у банківському секторі включають розвиток електронних платежів, збагачення процесів у електронному середовищі банків, які, використовуючи Інтернет та новітні технології, втілюють маркетингові стратегії банків.

Список використаних джерел:

1. Баранова В. Г. Банківські інноваційні технології : проблеми та перспективи впровадження. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 40. С. 177–181.
2. Шелудько С. А., Браткевич П. П. Вплив цифровізації на банківський бізнес в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 5 (16). С. 334–339.

FEATURES OF THE APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE TRANSPORT FIELD

Vitaly Burkun¹

Vadym Myronenko²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-24>

Digital technologies in the road transport and passenger transport sectors are playing an increasingly important role in improving efficiency, safety and comfort. The main areas of their application today are:

- navigation and routing systems – GPS technology is built into car navigation systems, allowing drivers to find the best routes and avoid traffic;

- safety systems – sensors and cameras are used for automatic braking systems, road sign recognition systems, as well as blind spot detection and warning systems for dangerous situations on the road;

- remote control and autopilots – some car manufacturers are developing autopilot technologies that allow the car to drive itself on the road. This may include auto-parking, lane-keeping and automatic speed control;

- connected cars – cars can be connected to the Internet, which allows the use of various services, such as music streaming, online navigation, and monitoring of the car's technical condition;

- electric cars and energy efficiency – digital technologies are used to optimise the performance of electric motors, manage energy consumption and develop charging station infrastructure;

- smart transport management systems – using data from various sources, such as sensors on roads and in cars, to optimise the flow of traffic, reducing traffic and waiting times;

- mobile applications for passengers – smartphone applications allow passengers to quickly find and order transport, communicate with drivers, and pay for their journeys online.

Modern information technologies have significantly improved the management and operation of freight and passenger transport. In particular, I. Pishenin [1] notes that digital technologies significantly increase the efficiency of interaction between all types of transport. The interconnectedness of logistics chains deepens the feasibility of forming production and financial flows. Business ecosystems, which are the basis for the development of the IT sector, have two common characteristics that distinguish them from other management models – modularity, in which the components of the offer are

---

¹ "Tekhnotsentr Mykolaiv-Auto", Ukraine

² V. O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv, Ukraine

developed independently but function as a whole, and customisation, in which ecosystem participants strive for mutual compatibility [2; 3].

Digital technologies have already revolutionised all components of the transport industry. For example, according to experts [4], by 2032, half of global sales of new passenger vehicles will be made up of electric vehicles with battery packs. The electric vehicle revolution has begun, and the next five years are likely to see the highest rate of change due to technological advances, investment, and customer demand.

It has been established [5] Ukraine's economy is underfunded in terms of its consumption of technology, the pace and scale of modernisation of economic sectors and spheres of life is much lower than in neighbouring countries. In general, the level of consumption of ICT products and services can be used to determine the level of modernisation of the country and the level of its productivity and efficiency, and thus competitiveness.

For Ukraine to reach a GDP of \$1 trillion in 2030E, the level of consumption of ICT products must rise significantly in the coming years, primarily through the implementation of large-scale national digital transformation projects – from priority sectors of the economy to such areas of life as medicine, education, transport, ecology, tourism, etc.

The absence of a single digital platform for the transport industry in Ukraine is currently hindering the rapid development of the transport logistics sector. In the future, this is a convenient platform for implementing an innovative approach to the process of modelling the transport and logistics system to serve a certain range of customers on a common digital platform.

In general, modern information technologies help to improve the efficiency, safety and sustainability of freight and passenger transport. These technologies also create new business models and opportunities for innovation in the transport industry.

References:

1. Pishenin I. K. (2021). Osoblyvosti vprovadzhennia tsyfrovyykh informatsiinykh system transportnoi lohistyky. *Infrastruktura rynku*, vol. 53, pp. 67–70.
2. Stroiko T., Rekheta, I. & Burkun, V. (2023). Innovation infrastructure as a foundation for business process development. *Baltic Journal of Economic Studies*, 9 (2), 201–210. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-2-201-210>
3. Stroiko T., Voloshyna-Sidei, V., & Druz, Y. (2023). Formation of business ecosystems as a basis for the development of the IT industry. *Baltic Journal of Economic Studies*, 9(1), 177–183. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-1-177-183>
4. Pierre C Sames (2020). Introduction to Technology Outlook 2030. DNV GL. Available at: <https://www.dnvgl.com/to2030/letters/introduction-totechnology-outlook-2030.html>
5. Ukraine 2030E is a country with a developed digital economy. Digital agenda of Ukraine, assessments Ukrainian Institute for the Future. Available at: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyuekonomikoyu.html>

FINANCIAL AND ACCOUNTING CONTEXT OF VFTC'S ACTIVITIES

Bohdan Hudenko¹

Viacheslav Karashchenko²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-438-2-25>

Volunteer formations of territorial communities (VFTC) have become an important component of the territorial defense system in Ukraine, especially in the context of modern military challenges. These civic initiatives ensure the active participation of the local population in strengthening the country's defense capability. However, the issue of financing and accounting of state resources allocated for the VFTC's needs remains a key aspect of their activities and is an important step in ensuring the effectiveness and sustainability of the VFTC as the territorial defense system component.

To understand the difference between the Territorial Defense Forces of the Armed Forces of Ukraine (Forces of TrD of the Armed Forces of Ukraine) and VFTC, it is necessary to compare their main characteristics. Thus, the forces of the TrD of the Armed Forces of Ukraine [1–3]: consist of professional military personnel who have signed a contract and receive armed, monetary and other necessary support from the Armed Forces of Ukraine; officially are part of the Armed Forces of Ukraine and have the status of military units; the main purpose of their activities is to ensure the defense capability of the territory; receive funding from the state budget. Unlike the forces of the TrD of the Armed Forces of Ukraine VFTC [1–3]: formed on a voluntary basis and consisting of Ukrainian citizens who live in the relevant territorial community; have a paramilitary status and participate in the preparation and performance of territorial defense tasks on their territory; are not an official component of the Armed Forces of Ukraine, but can cooperate with them and other defense bodies; funding can be provided from both state and local budgets.

So, basically, the forces of the TrD of the Armed Forces of Ukraine and the VFTC differ in that the former are part of a professional army with an official status and full-fledged military support, while the latter are voluntary formations of citizens who can be a part of the territorial defense system, but do not have the same status and military training level as professional military personnel.

Financing of VFTC is a key aspect of ensuring their operations. Usually, funding is provided from the state and local budgets. VFTC may receive funds

---

¹ SESE "The Academy of Financial Management", Ukraine

² Independent Researcher, Ukraine

to provide the necessary material resources, provide personnel, conduct training, and other activities related to preparing for territorial defense tasks.

To ensure the effective use of the allocated funds, VFTC use cost accounting mechanisms. This includes financial reporting, cost control, budgeting, and resource planning. A system of monitoring the use of financial resources in order to ensure their effective and targeted use is also important.

VFTC as budgetary institutions must comply with and design its activities in accordance with the requirements of budget legislation and regulatory legal acts on accounting and financial reporting. This includes submitting reports on the use of funds, financial statements on income and expenses, and so on. Transparency in the financial activities of the VFTC is an important aspect for ensuring accountability to society and ensuring the effective use of budgetary funds.

At the moment, there are legislative gaps that make it difficult to financially support the activities of the VFTC. VFTC divisions do not have the status of a legal entity and, accordingly, cannot carry out business activities, have their own bank accounts, or be managers of budget funds. Most VFTC are now provided on their own, as well as at the expense of volunteers, benefactors and local self-government bodies, which complicates the situation in supporting these units, especially in the case of using budget funds.

In July 2022, a draft law on amendments to certain legislative acts was submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine in order to improve the principles of organization, social, financial and material-technical support for volunteer formations of territorial communities [4], but it has not yet been considered and adopted.

Given these conditions, it is necessary to use various support mechanisms, in particular, through the accounts of the military unit of the TrD forces of the Armed Forces of Ukraine and military administrations, as well as to develop practical recommendations that will help specialists at the local level (local self-government bodies, executive bodies of local councils, local state administrations and military administrations of localities) to better understand the problems, which may arise in the financial support implementation for territorial defense units during martial law and organize the accounting and financial control process over the relevant resources.

The draft law also introduces important changes regarding the financing of VFTC, differentiating the funding sources depending on the direction of expenditures. These amendments provide for the possibility of simultaneous financing of VFTC from the state budget, local budgets and other sources not prohibited by the legislation of Ukraine, significantly expanding the possibility of their financial support while complicating accounting and accounting processes.

Ideologically, funds from the state budget for the needs of the VFTC should be directed to providing financial, material and technical services to the VFTC management bodies, and expenditures related to the implementation of the territorial defense tasks of VFTC should be carried out at the expense of local budgets and other sources not prohibited by law. This approach (differentiation of funding sources) will ensure more effective and flexible financing of VFTC, increase their defense capability and actively participate in strengthening national security. Legislative consolidation of this possibility will make it possible to optimally use available resources at the state and local community levels, maximizing the need for VFTC.

References:

1. Kuznetsov V. V., Syploki M. V. (2022). Pravovi aspekty lehalizatsii obihu ta zastosuvannia tsyvilnymy osobamy vohnepalnoi zbroi dlia vidsichi zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii [Legal Aspects of Legalization of Circulation and Use of Firearms by Civilians in order to Repel Armed Aggression of the Russian Federation]. *Krakowskie Studia Malopolskie*, no. 3 (35), pp. 102–121. (in Ukrainian)
2. Petrukha N. M., Petrukha S. V., Hudenko B. O., Hudenko O. D. (2024). The Policy of Heroes – A New Philosophy of Veteran Business. *Business Inform*, no. 1, pp. 392–404. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-392-404>.
3. Melnyk S., Chabaniuk O., Ravlinko Z., Petrukha N., Bodnariuk I. (2023). Formation of a security environment for personnel management of socio-economic systems before and during the war: Legal aspect. *Cuestiones Politicas*, vol. 41 (78), pp. 493–503. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.34>
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012): draft Law of Ukraine "On the introduction of changes to some legislative acts of Ukraine regarding the improvement of the principles of organization, social, financial and material and technical support of voluntary formations of territorial communities". Available at: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40084> (accessed May 09, 2024).

Izdevniecība “Baltija Publishing”
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058
E-mail: office@baltijapublishing.lv

Iespiests tipogrāfijā SIA “Izdevniecība “Baltija Publishing”
Parakstīts iespiešanai: 2024. gada 24. maijā
Tirāža 100 eks.